

OLYMPIJSKÁ VÝCHOVA

Metodická příručka SOV

Ján Grexa
JÁN GREXA a kolektív

AUTORI:

Ing. Juraj Bobula
Doc. PaedDr. Viera Bebcáková, PhD.
PhDr. Jozef Drenko
Prof. PhDr. Ján Grexa, PhD.
PaedDr. Mária Mračnová
Ján Mráz
PhDr. Borislav Petrik
Mgr. František Seman, PhD.

Texty zostavil a redakčne upravil:

Prof. PhDr. Ján Grexa, PhD.

Lektoroval PhDr. Igor Machajdík

Vydal Slovenský olympijský výbor,
Slovenská olympijská akadémia,
Národné športové centrum.

Dizajn a grafické vyhotovenie: Artwel Design, s.r.o.
2006

My, ktorí sa plavíme na olympijskej lodi univerzality, sme touto skutočnosťou očarení a poctení. Sme na to úprimne hrdí. Ako Noe a jeho archaická posádka, zachraňujúca pred zničujúcou potopou všetko živé, sa cítime byť privilegovaní.

Nám však potopa nehrozí. Aspoň nie doslova a bezprostredne. Napriek tomu sa nechávame unášať ideálmi, ktoré stovky rokov búšia do ľudského vedomia a svedomia. Nádejame sa, že ako vlny mora tvarujú časom pobrežie, aj prenikavosť, naliehavosť a nepochybná aktuálnosť olympijských myšlienok pretvorí súčasného človeka.

Človek a ľudská pospolitosť však podliehajú iným zákonitostiam. Jednou z nich je aj to, že nič v živote neprichádza samo od seba, automaticky a pokrok sa dá dosiahnuť iba na základe záujmu, vôle, úsilia a práce. Tak je to aj v našom prípade. Vznesené olympijské ideály, myšlienky a princípy posunieme ďalej a získame nových plavčikov na našu olympijskú loď vtedy, ak sa nám podarí premysleným spôsobom a cieľavedomým úsilím z pochodne preniesť oheň do srdca. O tom je olympijská výchova. Informácie, vedomosti i emócie sú a majú byť jej obsahom, pretože dôležité je nielen vedieť, ale tiež si vybudovať pozitívny vzťah. Je to pedagogický proces a ako v každom inom výchovnom procese aj tu má svoju nezastupiteľnú úlohu učiteľ, vychovávateľ, pedagóg alebo lektor. On je tým apoštolom olympizmu, ktorý otvára myseľ a zapaluje srdcia ideálmi.

Z úcty k nim a na pomoc ich snahe sme pripravili túto metodickú príručku. Vychádza na Slovensku prvýkrát, preto si nečiní nároky na bezchybnosť alebo dokonalosť. Nemá väčšie ambície, ako byť nenápadnou pomôckou pre skromných nositeľov úžasnej olympijskej výchovy.

OBSAH

Úvod	3
I. Šport a olympijský šport (Grexa)	5
II. Na počiatku bola Olympia (Grexa).....	10
III. Pierre de Coubertin - tvorca novovekého olympizmu (Grexa, Seman).....	18
IV. Olympijské hry novoveku (Grexa).....	24
V. Olympizmus, olympijské hnutie, Olympijská charta (Grexa).....	28
VI. Olympijská filozofia, ideály a princípy (Grexa)	33
VII. Šport pre všetkých v olympijskom hnutí (Mračnová)	37
VIII. Olympizmus, kultúra, šport (Grexa)	43
IX. Šport a životné prostredie (Bobula, Mráz).....	48
X. Budúcnosť olympizmu a olympijských hier (Grexa, Petrík).....	56
XI. Olympijská výchova, jej formy a možnosti (Bebčáková, Grexa).....	62
XII. Slovensko v olympijskom hnutí (Drenko, Grexa)	73
Pramene a použitá literatúra.....	85

I. Šport a olympijský šport

Športovanie je ľudským právom. Každý jednotlivec musí mať možnosť športovať podľa svojich potrieb.
Olympijská charta, Základné princípy

Čo je to vlastne šport?

Je to hra, čiže „nevážna“ činnosť, založená na dobrovoľnosti, poskytujúca zážitok, napätie i uspokojenie, obsahujúca pravidlá a ich rešpektovanie v duchu fair play.

A čo je fair play?

Podľa Kódu športovej etiky (Rada Európy 1993) je fair play „... oveľa viac než iba hrou podľa pravidiel ... zahrňuje i priateľstvo, rešpektovanie druhých športovcov ... elimináciu podvádžania, používania nedovolených prostriedkov, doping, násilie (fyzického i slovného), vykorisťovania, nerovnosti podmienok, nadmernej komercializácie a korupcie.“

Šport ako špecifická organizovaná aj neorganizovaná pohybová činnosť má svoju štruktúru:

1. **Aktívny šport** (rekreačný, výkonnostný, zdravotne postihnutých, vrcholový, profesionálny). Atribútmi výkonnostného športu sú tréning, výkon, súťaž, ako aj prezentácia pred verejnosťou.
2. **Divácky šport.** V tomto prípade nielen propaguje šport, ale pôsobí aj ako inšpirácia a výchovný vzor, pričom zároveň môže posilňovať národné sebavedomie a vlastenecké cítenie.

Z toho vyplýva, že šport

- nie je len osobná záležitosť, podieľajúca sa na kultivácii jednotlivca, ale je spoločenský fenomén - ovplyvňuje obyvateľov všetkých kontinentov, organizácie, hnutia, ekonomiku, politiku, kultúru, umenie, zdravie, životný štýl, módu atď.;

- súvisí s kultúrou, umením a vedou (biologické, lekárske, prírodné, spoločenské, technické vedy), ktoré vytvárajú teoretické základy športu a športového tréningu;
- je spätý s ekonomikou, ktorá vytvára podmienky pre rozvoj športu (výstavba a údržba športových zariadení, výroba náčinia, náradia, zariadení, odevu, suvenírov, obchodu, služieb, dopravy).

Vznik športu

Moderný šport existuje zhruba dvesto rokov, ale pojem šport (z latinského *disportare* - baviť sa, stráviť príjemne voľný čas) sa začal objavovať asi v 14. storočí.

Avšak činnosti typické pre šport sú staré ako ľudstvo samo. Fyzické aktivity podobné športovej činnosti (hody, vrhy, beh, zápas, plávanie, veslovanie, tanec) pestovali už naši pravekí predkovia pri rituáloch, obradoch, slávnostiach a zábavách, ale aj v krutom existenčnom boji.

Tieto aktivity sa zrodili nielen s potrebou prežitia - ubrániť sa pred zvieratami a nepriateľmi, ale aj s nutnosťou zabíjania. Útok na slabších či sebaobrana pred silnejšími sa spájala s agresívnosťou v rámci lovu a boja, neskôr v rámci vojen, prípadne krvavej zábavy. Tento „krvavý“ vývoj pokračoval aj v ďalších etapách historického vývoja. V staroveku - vrátane vychýreného Grécka - sa celá telesná kultúra, hry a súťaže odvíjali od vojenskej telesnej prípravy. Vojny sa nevedli iba za spravodlivým obranným účelom: uzurpátori sa stávali uzurpovanými a zase naopak. V stredoveku bola jediným uceleným výchovným systémom rytierska výchova, vojenská príprava ťažkoodencov, údernej sily feudálnej armády, ktorá vo vojenskej praxi dokázala výrazne dehonestovať vysnívaný rytiersky ideál. V novoveku bol vznik telovýchovných systémov, predovšetkým nemeckého turnerstva, ale aj francúzskej a švédskej gymnastiky, ako aj českého Sokola, takisto spätý s politickou objednávkou na kvalitnejšie pripravených regrútov do rodiacich sa ma-

sových armád. Keď sa popri telocvičných systémoch v 19. storočí uplatnil aj novoveký šport, športové súťaženie sa v mnohých prípadoch chápalo ako „pokračovanie vojen športovými prostriedkami“: nie ako zábava, ale ako usmerňovaná agresívnosť.

Aj olympijské hry a medzinárodné súťaže sa pri svojom zrode často stávali symbolom boja národov o „miesto na slnku“, ktorý vyústil do prvej svetovej vojny.

Nacionalizácia športu pokračovala aj potom - v medzivojnovom období, v ére studenej vojny a funguje aj po páde bipolárneho sveta, takže sa dodnes vynára otázka:

Patrí šport do kultúry?

Podľa mnohých šport nie je kultúrny výdobytok, ale skôr znak kultúrneho úpadku. Týmto názorom ponúkajú argumenty nespočetné nekultúrne a nehumánne praktiky v športovom dianí. Patria k nim:

- agresívnosť a unfairovosť,
- výkonnostná a výsledková manipulácia,
- doping,
- násilie na športoviskách i v hľadiskách,
- nenásytná ideológia úspechu,
- podriaďovanie športu komerčným záujmom,
- politické zneužívanie športu,
- nacionalizmus a šovinizmus,
- selektívnosť vrcholového a profesionálneho športu, kde už nejde o rozvoj človeka prostredníctvom fyzického zdokonaľovania, ale o jeho redukciu na vysoko výkonný športový automat, kde profit hrá dôležitejšiu úlohu než zdravie a bezpečnosť športovcov.

Našťastie existuje aj

Pozitívna tvár športu

Vývoj športu nie je spätý iba so zabíjaním a barbarskosťou. Od prvopočiatkov sa šport a jeho prejavy udomácňovali ako:

1. **biologicko-sociálny fenomén**, pretože fyzické aktivity blízke športu mali podiel na vyčleňovaní človeka zo živočíšnej ríše (antropogenéze), športová činnosť rozvíja telesné a morálne schopnosti človeka, upevňuje zdravie, učí človeka nadosobným sociálnym zručnostiam, schopnostiam, cez šport prechádza človek procesom socializácie;
2. **spoločenský jav**, pretože sa šport a jeho spolky aktívne podieľajú na spoločenskom vývoji a pomáhajú ho urýchľovať. Novoveký šport sa nie náhodou zrodil práve v Anglicku, prvej krajine industriálnej éry. Strojová výroba, sloboda podnikania a voľný trh prinášali konkurenciu - teda súťaživosť, úsilie vyrábať v najkratšom čase čo najviac produktov - čiže výkonnostný a merateľný princíp, a to pri rešpektovaní ekonomických pravidiel. Tieto industriálne prvky sa transformovali do športových činností, založených práve na súťažení, merateľnosti výkonov a snahe po výkonnostnom zlepšovaní, ako aj na rešpektovaní nutných pravidiel.

Pri vrcholovom športe nezabúdajme,

že aj v jeho potenciáli sú zakódované **pozitívne** hodnoty:

- proti neférovosti je schopný stavať mravnú čistotu,
- proti výsledkovej manipulácii čestné súťaženie,
- proti nezdravej konkurencii ušľachtilé zápolenie,
- proti prepiatemu individualizmu družnosť,
- proti egoizmu altruizmus,
- proti ošialu víťazstva schopnosť čestne prijať prehru.

Treba si tiež uvedomiť, že:

1. vrcholový šport nie je len neľútostným bojom, ale prostredníctvom tvrdého tréningu sebazdokonaľovaním, je súťažením so sebou,
2. aj za vrcholovými výkonmi a víťazstvami stojí emocionálna sféra, radostné prežívanie a poskytovanie pozitívnych zážitkov iným ľuďom,
3. vrcholový šport humanizuje aj spoločnosť - ovplyvňuje

- je medzinárodné vzťahy a boj za mier,
4. zblížuje príslušníkov spoločnosti i celé národy,
5. poskytuje možnosť pozitívneho príkladu a výchovného vzoru: národy a štáty sa identifikujú so športovými hrdinami.

A čo je olympijský šport?

Medzi šport a olympizmus nemožno položiť znamienko rovnosti, hoci šport tvorí materiálny základ olympizmu. Avšak olympijské hry stoja nad ostatnými športovými podujatiami, sú niečím viac ako súčtom púhych šampionátov, pretože majú:

- špecifický duchovný obsah,
- hlbšie prepojenie na výchovu, kultúru a umenie,
- internacionalizmus a univerzalizmus,
- olympionik nie je len súťažiaci, ale je športový veľvyslanec svojej krajiny.

Zaujímavé svedectvo o prepojení olympizmu s duchovnými hodnotami pri otvorení OH 1912 zanechal Couberlin vo svojich pamätiach: „*Vo chvíli zahájenia sa na štadióne konal krátky obrad pozostávajúci z jednoduchého žalmu, modlitby, ktorú vo švédštine predniesol upsalský arcibiskup a ešte jednej modlitby zloženej a prednesenej anglickým reverendom Laffanom. Obrad netrval dlhšie ako desať minút. Prebehol za úplného ticha pred tisícami a tisícami divákmi a športovcami a vyvolal atmosféru až nebeskej vznešenosti. Odhliadnuc od toho, mal som dojem, že tu prechádzame hranice svojich právomocí*“.

Čo z povedaného plynie?

V potenciáli športu ako ľudského fenoménu môžu pri **správnych prístupoch** prevládať **pozitívne** prvky, zakódované v samotnej prapodstate športu. Ku kvalite života bezpochyby patrí aktívny i pasívny šport ako nástroj:

- Udržania zdravia, ušľachtilej zábavy, formovania morálnych, vôľových a estetických kvalít individua.

- Presadzovania demokracie a ľudských práv, na čom je založená športová etika.
- Vylúčenie akejkoľvek formy diskriminácie, rovnoprávnosť mužov a žien, urovnávanie konfliktov.
- Rešpektovanie integrity jednotlivca.
- Presadzovanie medzinárodného porozumenia a idey svetového mieru.

Pripomeňme si, že kodifikácia a uplatňovanie ľudských práv v športovom hnutí neraz predchádzali týmto procesom na pôde spoločenstva národov. Dôkazom toho je napríklad **Olympijská charta**, obsahujúca relevantné princípy, ktorá vstúpila do platnosti už roku 1921.

II. Na počiatku bola Olympia

Chceli sme vám dať tým, že obnovíme dvadsaťpäť storočí starú inštitúciu, možnosť stať sa opäť vyznavačmi viery v šport, ako ho chápali naši veľkí predkovia.

Pierre de Coubertin

Prečo práve antické olympijské hry

Pojmom **antika** označujeme grécky a rímsky starovek (asi 2000 pred n. l. - 476 n. l.). Antické olympijské hry ako náboženské slávnosti, športové a umelecké súťaže na počesť najvyššieho boha Dia sa konali v **Olympii**. Olympia leží v severozápadnej časti Peloponézu a bola už od najranejších gréckych dejín kultovým miestom, spočiatku zasväteným Hére, Demetre a Héraklovi, neskôr najvyššiemu božstvu **Diovi**. Nachádzala sa v krajine Élis pod Kronovým vrchom. Lemovali ju rieky Alfeios a Kladeos.

Toto posvätné územie bolo jedno z najvýznamnejších stredísk spoločných stretnutí Helénov, ktoré vyrástlo na pamätník športovej slávy a kultu telesnej zdatnosti, aký nemá na svete páru. Vojtech Zamarovský Olympiu s jej sakrálnymi a športovými stavbami právom nazval jedným

z najkrajších archeologických parkov pod slnkom.

O archeologické zmŕtvychvstanie Olympie sa zaslúžili anglickí, francúzski a nemeckí archeológovia v 18. a 19. storočí. V r. 1766 anglický bádateľ Richard Chandler objavil trosky Diovho chrámu, ktorý omylom považoval za stadión. Chrám r. 1787 identifikoval Francúz Fauvel, od r. 1828 nasledovali prvé plánované výkopy francúzskej expedície. Najväčší podiel na vydolovaní Olympie má však nemecký profesor **Ernest Curtius** so svojimi spolupracovníkmi, ktorí v rokoch 1875 - 1881 odkryli všetky základné lokality, s výnimkou hipodrómu. Systematické vykopávky pokračujú dodnes.

Olympiáda bola štvorročné obdobie medzi dvoma olympijskými slávnosťami.

Starovekí Gréci antickej éry súťažili na Pýtických hrách v Delfách, zasvätených Apolónovi, na Nemejských v Nemei na počesť Dia, na Istmických pri Korinte, ktoré boli zasvätené Poseidonovi, na Panaténajských v Aténach, tie sa konali na počesť Atény, ale ani jedny z týchto hier nemohli konkurovať hrám v **Olympii**. Olympijské hry sa stali výrazom národnej jednoty a kultúrnej vyspelosti Grékov. Neboli pre Grékov iba poctou najvyššiemu božstvu a prehliadkou vrcholných športových výkonov, ale mali doslovne **integrujúci** charakter - schádzali sa tu predstavitelia roztrúsených gréckych štátov a intenzívne precifovali svoju jednotu. Olympia mala význam ekonomický, znamenala príchod obchodníkov, trhy a uzatváranie zmlúv. Nezanebateľný bol politický význam, upevňovali sa styky medzi jednotlivými mestskými štátmi, prebiehali tu nespočetné politické jednania. Do Olympie prichádzali vedci a umelci, aby predstavovali svoje diela.

Antický odkaz

Hry, ktoré sa konali v Olympii možno už od 13. storočia pred Kristom, prerástli pôvodný grécky rámec a dodnes so svojimi ideálmi patria, podobne ako ostatné vymoženosti

Grékov, všetkým národom. Je len logické, že novovek tieto antické ideály, preverené vekmi, znovu objavil a snaží sa ich zakódovať do svojich génov. Nezabúdajme, že olympijské slávnosti ako najväčšia kultúrna a spoločenská udalosť gréckeho sveta oficiálne, teda od roku 776 pred Kristom trvali 1169 rokov a konali sa 293- krát!

Asi ťažko vymyslieť lepšie ideály, než tie, ktoré nám zanechali starovekí Gréci:

- **Ideál kalokagatie** - súlad telesnej a duševnej dokonalosti, krásy a dobra.
- **Ideál ekecheirie** - posvätný mier, ktorý bol vyhlasovaný počas konania olympijských hier. V Hérinom chráme v Olympii je nápis: „*Olympia je sväté miesto. Ak sa niekto odváži na toto miesto s ozbrojenou mocou, nezostane takýto zločin bez pomsty.*“ Posvätný mier trval počas hier celý mesiac a kým okolité krajiny žili v krvavých kúpeľoch, Élida si mohla v tichu oddýchnuť.

Novoveký olympizmus nadväzuje na tieto princípy, pretože smerujú k dreni človečenstva - k sebazdokonaľovaniu harmonického človeka a cez neho ku konštruovaniu harmonickej a tolerantnej mierovej spoločnosti. Znamenajú všestranný rozvoj jednotlivcov a budovanie mierového sveta.

Prečo práve starovekí Gréci?

Gréci vystúpili na javisko dejín skôr ako hociktorý iný európsky národ. A vystúpili takpovediac športovým krokom. V tejto kolíske európskej civilizácie sa totiž šport nestal súčasťou výchovy mládeže kvôli vavrínom športového víťazstva, ale preto, že cez kultiváciu tela každého slobodného jednotlivca bolo možné kultivovať aj jeho ducha. Šport tvoril systémovú súčasť ich života. Súťaživosť a zvyšovanie výkonnosti boli prejavom životného štýlu a občianskej vyspelosti.

Starovekí Gréci šport nevymysleli, veď preň nemali ani adekvátny výraz. Pojem **agón** znamenal pretekánie,

zápas, **agónista** bol pretekár. Z názvu áthlón (boj o cenu) sú odvodené pojmy atlét a atletika. Pojem **athlétés** uvádza Homér v 164. verši ôsmeho spevu eposu *Ílias a Odysea* (ani si neuvedomujeme, že tento epos je prvou umeleckou športovou reportážou). Lenže áthlón mal pôvodne širší význam - označoval čin, námahu, výkon a korisť v boji. Neskôr označoval víťaznú cenu v súťažiach, v agónes, čo bol názov pre preteky vôbec, od 4. stor. pred n. l. sa vzťahoval už len pre **gymnické** čiže športové preteky. Áthlón a agón sa spájali do ideálu celistvosti - **areté**, ktorá u starých Grékov predstavovala najvyššie telesné a duchovné hodnoty: silu, odvahu, statočnosť v boji, spravodlivosť, veľkorysosť, ušľachtilosť a vzdelanosť. Práve areté bola matkou harmonického ideálu **kalokagathie**.

Gréci jednoducho nadviazali na poznatky národov, ktoré pestovali jednotlivé športy ešte pred nimi, avšak ich rozmnožili a hlavne - systematicky spracovali a teoreticky zovšeobecnil. Pritom dosiahli takú úroveň, že po zániku antiky potrebovalo ľudstvo vyše tisíc rokov, kým si ich znova osvojilo a postupne začalo prekonávať.

Nie je náhodou, že Gréci prispeli do rozvoja športu dvoma disciplínami, kde dominovala súťaživosť - pretekami v behu a na vozoch ťahaných koňmi. Staršie disciplíny ako premety na býkoch sú skôr exhibíciou, box a zápasenie majú pôvod v rivalite súperov či nepriateľov, ale skutočné súťaženie športového charakteru, kde ide od počiatku iba o víťazstvo a s ním spojenú slávu, sa začína až týmito pretekami, v Olympii najpopulárnejšími.

Čo všetko vieme o antických hrách

Úplne všetko sa asi už nedozvieme, ale vďaka historikom vieme toho dosť:

- Hry mali spočiatku iba lokálny charakter. Konali sa v Élide, ich počiatok siaha do 13. st. pred n. l. Hippiás z Élidy v 5. st. pred n. l. vypočítal, že hry v Olympii sa pravidelne konali v štvorročných cykloch od r. 776

pred n. l. do r. 393 n. l. a Gréci im prikladali taký význam, že si podľa nich počítali svoj „letopočet“, rok 776 bol počiatkom gréckeho kalendára. Organizovali sa počas slnovratu v gréckom mesiaci parthenios, čiže v druhej polovici nášho júla a prvej polovici augusta, v čase krátkodobého oddychu medzi žatvou a zberom ovocia, hrozna a olív. V roku 393 n. l., hry ako slávnosti pohanského kultu zakázal cisár Theodosius I.

- Existuje viacero periodizácií antických olympijských hier, v poslednom období sa historici zjednocujú na nasledovných etapách: **archaická doba** (776 pred n. l. - 500 pred n. l.); **klasická doba** (do 348 pred n. l.); **hellénistická doba** (do 156 pred n. l.); **grécko-rímska doba** (do 393 n. l.). Vrcholný rozkvet dosiahli v dobe klasickej.
- Spočiatku mohli na hrách v Olympii súťažiť iba **slobodní Gréci**, ale postupne hry prerástli pôvodný grécky rámec. Pretekári neštartovali len za seba, ale za svoje mesto či štát. Keď hry v Olympii v helenistickom období „zmedzinárodneli“, pretekať začali aj príslušníci iných etník a štátov, ktorí považovali účasť na hrách za prestížnu otázku. Po ovládnutí Grécka Rímom tento trend pokračoval a záujem o štart prejavovali samotní rímski cisári.
- Na hrách nemohli súťažiť ženy, ktoré nesmeli byť prítomné ani v hľadisku, s výnimkou kňazky bohyne Démétry Chlamydy. Napriek tomu sa olympijskou víťazkou mohla stať aj žena, konkrétne Kyniska zo Sparty ako majiteľka víťazného štvorzáprahu na 96. a 97. hrách (396, 392 pred n. l.). V hippických disciplínach za víťazov totiž nedekorovali pretekárov, ale majiteľov koní a vozov. Ženy mali na štadióne v Olympii svoje osobitné preteky v behu na počesť bohyne Héry - **héraie** (skrátaná dĺžka stádia).
- Najúspešnejšími olympionikmi boli - **Leonidas** s 12 víťazstvami v behu (164 - 152), **Herodotos** s 10 víťaz-

nými vencami v pretekoch trubačov (328 - 292) a 8 víťazstiev si vybojoval atlét **Hermogenos** (81 - 89).

- Olympijské zariadenia sa pod Kronovým vrchom budovali celé stáročia. Centrom Olympie bol **altis** (odvodené od slova alsos, čiže háj) - posvätný okrskok. Súčasťou altidy boli Diov a Hérin chrám, pred ktorým sa v súčasnosti zapáľuje oheň olympijských štafiet, smerujúcich do dejísk novovekých hier. Areál posvätného okrsku vykrášľovali sochy olympijských víťazov a tzv. pokutové sochy boha Dia. Tie museli dať na vlastné náklady zhotoviť súťažiaci, ktorí porušili pravidlá. Z altidy sa cez tunel **krypté** (tajný, neviditeľný) vchádzalo na **štadión**, pieskom posypaný obdĺžnik dlhý 200 a široký 34,6 metrov, šírka trate bola asi 128 centimetrov. Tu prebiehali všetky súťaže okrem hippických (jazdeckých a vozatajských), ktoré sa konali na **hipodróme**. Mimo altidy existovali aj **palaistra** a **gymnasion**, kde sa pripravovali atléti na olympijské súťaže.

Olympijské súťaže

Program olympijských hier pozostával z náboženských obradov, športových a umeleckých súťaží. Olympijské súťaže sa konali na štadióne, jazdecké na hipodróme, ktorý sa nezachoval. Športový program bol spočiatku jednoduchý a vtesnal sa do jedného dňa. Okrem náboženských obradov prebiehala iba jediná športová disciplína - beh na 1 štadión čiže **dromos**. Postupne pribúdali ďalšie disciplíny a program hier sa najprv rozšíril na dva dni (po 23. hrách), neskôr na 5 dní a niektorí autori hovoria o 7 dňoch. Ako pribúdali jednotlivé športové disciplíny, ukazuje nasledovná tabuľka:

Hry	Rok	Disciplína	Víťaz
1.	776 pr.n.l.	Dromos – beh na 1 štadión (192,27 m)	Koroibos z Élidy
14.	724	Diaulos – beh dvojité (384,5 m)	Hypenos z Pízy
15.	720	Dolichos – vytrvalostný beh (7–24 št.)	Akanthos zo Sparty
18.	708	Palé (zápas) + Pentáthlon (päťboj)	Eurybatos + Lampis obaja zo Sparty
23.	688	Pygmé (box)	Onomastos zo Smyrny
25.	680	Harma tethrippon (štvorzáprahy)	Pagondás z Théb
33.	648	Pankration (komb. zápasu a boxu)	Lygdamus zo Syrakúz
		Hippos keles (dostihy)	Kraxilás z Krannonu
37.	632	Súťaž dorastencov (dromos a palé)	Polyeikés z Élidy, Hippotésenes zo Sparty
38.	628	Pentáthlon pre dorastencov	Entelidás zo Sparty
96.	616	Pygmé pre dorastencov	Filótas zo Sybaridy
41.	520	Hoplitodromos (beh ťažkoodencov)	Damarétos z Hérie
65.	396	Preteky trubačov a hlásateľov	???
145.	200	Pankration pre dorastencov	Faidimos z Alexandrie
293.	393 n. l.	Posledné hry, o ktorých sa zachovala správa	

Ideály a realita

Olivový veniec víťaza v Olympii a titul olympionika (čiže olympijského víťaza) bola najvyššia pocta, akú mohol smrteľník dosiahnuť. Podotknime, že jedine čestným spôsobom, pokiaľ u niektorých aktérov chýbala etická výška, ešte tu stále bol strach pred pomstou bohov, telesným trestom a všeobecnou hanbou. Vinníci okrem toho museli za trest dať postaviť Diovi pokutové sochy, tzv. Zánes (Diovia). Podstavce týchto pokutových sôch hlásali, že „olympijské víťazstvo možno dosiahnuť nie zlatom a striebrom, ale rýchlosťou nôh a telesnou zdatnosťou“ /a že/ „sochy sú tu na výstrahu všetkým, aby nikto nekupoval olympijské víťazstvo za peniaze“. Dokázané podvody počas antických hier by sme mohli zrátať takmer na prstoch jednej ruky. Zistili sa tri prípady podplatenia súperov pri zápasení, jeden prípad dohody o výsledku v boxe, jeden prípad falošnej výhovorky pre oneskorený príchod na predolympijský tréning a jeden

prípád zbabelosti, keď sa zápasník naľakal svojho súpera a ušiel.

Prirodzene, idealizácia nie je na mieste a treba povedať, že aj v Olympii sa kalokagatický osobnostný vzorec postupne rozkladal. Spočiatku boli súťaže v Olympii pre všetkých slobodných Grékov, postupne si však čoraz náročnejšiu a nákladnejšiu športovú činnosť mohli dovoliť iba bohatí, alebo takí, čo dúfali, že z budúcich výhier splatia náklady na systematickú prípravu. V súvislosti s elitárskym športom, ktorý sa postupne udomácnil aj na hrách v Olympii, treba povedať, že pojem profesionál Gréci nepoznali. Nikoho nepoburovali ani vysoké odmeny. Gréci chápali, že každý sa má živiť tým, na čo má talent.

V antickom období existovali aj kritické hlasy na šport; neboli ojedinelé a pochádzali z úst významných filozofov, vedcov, umelcov a vojvodcov. Olympijské hry najmä vo svojej poslednej, grécko-rímskej etape už boli iba súťažami „profesionálov“ a surovosť dostávala čoraz väčší priestor na úkor krásy a estetikosti, hry takpovediac „gladiátorčeli“. Pritom je paradoxné, že cisár Teodózius I. gladiátorské hry na rozdiel od olympijských nezakázal, lebo neboli zasvätené pohanskému božstvu. Národ, ochotný kedykoľvek súťažiť a preukázať svoje fyzické schopnosti, sa postupne zriekal tejto ambície v prospech hrstky agónistov - pretekárov, ktorí pendlovali od jedných hier k druhým, zasadol do hľadiska a oddal sa pasívnemu vzrušeniu.

Zhrnutie

Putovanie po antickej olympijskej minulosti nám umožňuje sumarizovať:

- Olympia bola jedno z najvýznamnejších stredísk spoločných stretnutí Helénov, ktoré vyrástlo na pamätník športovej slávy a kultu telesnej zdatnosti.
- Olympijské hry prerástli pôvodný grécky rámec a so svojimi ideálmi patria, podobne ako ďalšie vymoženosti Grékov, všetkým národom. Olympijské sláv-

nosti ako najväčšia kultúrna a spoločenská udalosť gréckeho sveta oficiálne trvali 1169 rokov a konali sa 293-krát.

- ▶ Na ideály kalokagatie, ekecheirie a čestného zápolenia preverené vekmi, nadväzuje novoveký olympizmus, pretože ich uskutočňovanie vedie k všestrannému rozvoju jednotlivcov a budovaniu mierového sveta.
- ▶ A na záver si zopakujme nápis z podstavcov pokutových sôch, že: „olympijské víťazstvo možno dosiahnuť nie zlatom a striebrom, ale rýchlosťou nôh a telesnou zdatnosťou“ /a že/ „sochy sú tu na výstrahu všetkým, aby nikto nekupoval olympijské víťazstvo za peniaze“.

III. Pierre de Coubertin – tvorca novovekého olympizmu

Zakladateľom moderného olympizmu bol Pierre de Coubertin, z ktorého iniciatívy sa zišiel v júni 1894 v Paríži

Medzinárodný športový kongres.

Olympijská charta, Základné princípy

Barónova vizitka

Pierre de Fredi de Coubertin (1863 - 1937), francúzsky pedagóg, historik a športový funkcionár patrí k najvýznamnejším osobnostiam 20. storočia. Dôvody sú presvedčivé:

- Je hlavný iniciátor obnovenia moderných olympijských hier, zakladateľ Medzinárodného olympijského výboru, jeho generálny sekretár (1894 - 1896) a v poradi druhý predseda (1896 - 1925).
- Je autor základných článkov Olympijskej charty, olympijských symbolov a olympijskej myšlienky.
- Je tvorca novodobého olympizmu. Týmto slovom obohatil svetový slovník a presadzovaním jeho zásad v praxi obohatil celé ľudstvo.
- Definoval olympijskú myšlienku ako ideu mieru a

priateľstva medzi národmi, založenú na antických ideáloch kalokagatie a ekecheirie, novovekom duchu fair play, na zásadách demokratizmu, rovnoprávnosti a internacionalizmu.

- Vyzdvihol šport ako univerzálny výchovný prostriedok a umocnil prestíž športu prostredníctvom obnovenia olympijských hier.

Životopis

P. de Coubertin sa narodil 1. januára 1863 v Paríži v šľachtickej rodine, korene ktorej siahajú do Talianska. Maturoval na parížskom jezuitskom kolégiu Svätého Ignáca, kde si veľmi obľúbil spoločenskovedné predmety. V roku 1880 začal študovať na Vysokej škole politických vied, čo bolo v súlade s práním jeho rojalisticky zmýšľajúcej rodiny. Sám bol však prívržencom myšlienok republikanizmu. P. de Coubertin rád športoval - jazdil na koni, vesloval na rieke či na jazere, boxoval. Nepriťahovala ho kariéra vojaka či diplomata. Cítil sa byť povolaným pracovať v oblasti výchovy.

V roku 1883 odišiel P. de Coubertin do Anglicka, aby sa tam bližšie zoznámil s fenoménom, ktorý si ho veľmi získal - s výchovou športom. Francúzska pedagogika totiž nevyhnutne potrebovala reformu a P. de Coubertin si stanovil cieľ zreformovať francúzsky výchovný systém, a to na všetkých úrovniach podľa anglického modelu. Prostriedkom reformy mala byť telesná výchova a šport.

V roku 1888 Pascal Grousset vydal knihu *Telesná renesancia (Renaissance physique)*. V tomto diele navrhol obnovenie takmer zabudnutých antických olympijských hier. P. de Coubertin sa spočiatku myšlienkam P. Grousseta divil, no napokon si uvedomil, že obnovenie olympijských hier pomôže reforme pedagogiky lepšie ako čokoľvek iné. A to reforme pedagogiky v globálnom meradle, nielen vo Francúzsku. Po úvahách sa pustil do práce, výsledkom ktorej bolo obnovenie olympijských hier.

Výsledky svojej činnosti publikoval v početných článkoch, príspevkoch a knihách. Bibliografia jeho prác predstavuje vyše 250 publikácií o rozsahu asi 15 000 strán. K najvýznamnejším knižným dielam patria *Výchova v Anglicku* (1888), *Eseje zo športovej psychológie* (1913), *Športová pedagogika* (1922), *Olympijské pamäti* (1931). Na poli literatúry sa stal dokonca olympijským víťazom! Na Hrách V. olympiády v roku 1912 v Štokholme zvíťazil v umeleckej súťaži (v súčasnosti už umelecké súťaže v programe olympijských hier nie sú, konali sa počas OH 1912 - 1948) dielom *Óda na šport*, ktoré však neprihlásil pod svojim vlastným menom, ale pod pseudonymom G. Hohrod - M. Eschbach. Symbolická nemecko-francúzska autorská dvojica mala vyjadrovať medzinárodné bratstvo na príklade dvoch vtedy nepriateľských národov.

Coubertin umrel 2. septembra 1937. Pochovaný je v Lausanne, vo Švajčiarsku, ale jeho srdce je uložené v stéle v gréckej Olympii, kde sa v súčasnosti rozkladá areál výchovno-vzdelávacej inštitúcie MOV - Medzinárodnej olympijskej akadémie.

Z myšlienok Pierra de Coubertina

- *Do našich lýceí preniká všetko, ale nevychádza z nich nič, Urobili sme ten paradox, že vysoké múry, ktoré majú chrániť naše deti, nás od nich izolujú bez toho, aby ich izolovali od nás. Múry sú nepriehľadné z našej strany a priehľadné z ich. Zatiaľ čo my ignorujeme všetko, čo by sme mali o nich vedieť, oni vedia o nás všetko, čo by mali ignorovať.*
- *Vo všeobecnosti sa väčšina národných otázok zredukuje na otázku výchovy a to najmä v demokratických štátoch. Tajomstvo rastu a úpadku demokracie treba vždy hľadať v školách a na univerzitách.*
- *Atletizmus môže rozpútať vášne najušľachtilejšie aj najnižšie; môže podporiť vlastnosti, ako sú nezištnosť a ctižiadosť práve tak, ako túžbu po zisku, môže byť rytiersky*

alebo zvrhlý, statočne mužný alebo zvierací; možno ho využiť ako na upevnenie mieru, tak aj v príprave na vojnu. Ale ušľachtilé zmýšľanie, kult cti a nezištnosti, rytiersky duch, mužná energia a mier sú hlavnými potrebami moderných demokracií.

- *Nadišla hodina vybudovať pedagogický chrám, ktorého architektúra by bola lepšie prispôsobená potrebám dneška. Športy sa vyvinuli v lone spoločnosti, ktorú vášň peňazí ohrozuje hnilobou do špiku kostí.*
- *Nestačí, aby sa slávili každé štyri roky s elitou veľkolepo olympijské hry. Je dôležitejšie, aby v skromnosti a rovnomernosti každodenného života, každý bez rozdielu užíval blahodarnosti olympijskej kultúry.*
- *Človek nie je iba telo a duch, ale telo, duch a charakter. Charakter sa nevytvára duchom, ale pomocou tela. To je práve to, čo dobre vedeli staroveké národy a čo my tak obtiažne kriesime.*
- *Šport nie je privilegiom žiadneho národa či rasy, patrí celému svetu.*

Všetko v obrodenom a modernom olympijskom hnutí smeruje k myšlienke kontinuity, vzájomnej súhry a solidarity, ktorá sa stáva priamo podmienkou. Zdravá demokracia a správne chápaný mierumilovný internacionalizmus budú prenikať na obnovené štadióny, a tam udržiavať kult cti a nezištnosti, ktorý športu umožní okrem zdokonaľovania tela pokračovať v diele morálneho zdokonaľovania sociálneho zmierenia. Preto majú poskytnúť znovuoobnovené olympijské hry každé štyri roky svetu možnosť šťastných a bratských stretnutí, pri ktorých bude stále viac miznúť nevedomosť, ktorá uchováva pocity nenávisti, hromadí nedorozumenia a často unáhlene ženie udalosti v smere barbarského nemilosrdného boja.

Obnovenie olympijských hier

Dôvody, ktoré viedli Coubertina k obnoveniu OH boli skutočne závažné a presvedčivé:

1. Neustále silnejúca úloha športovej reality - moderný šport si úspešne razil cestu z ostrovného Anglicka do celého sveta.
2. Internacionalizácia športu - šport sa stal fenoménom, ktorý nepoznal hranice, ľudia sa mu mohli venovať aj bez toho, aby sa navzájom dorozumeli, jednotné pravidlá im umožňovali stretnúť sa na ktoromkoľvek športovisku.
3. Kultúrna internacionalizácia - národy sa, v súvislosti s technickým pokrokom a so zdokonalením dopravy, lepšie spoznávali, učili sa postupne akceptovať aj iné zvyky a iné kultúry.
4. Pedagogický základ olympijských hier (na obnovení OH azda najdôležitejší) - základ, bez ktorého by sa olympijské hry zvrhli na púhe súboje v aréne. Tübingenský teológ Eilert Herms uvedenú skutočnosť zhodnotil takto: „Pre Coubertina koncept olympizmu musel byť pedagogický alebo žiadny.“

Prvý pokus o obnovenie olympijských hier v roku 1892 nebol úspešný. Ľudia, ktorým P. de Coubertin prezentoval svoje myšlienky, ho nepochopili.

Olympijské hry boli obnovené až na druhý pokus v roku 1894, kedy sa v Grand amphithéâtre parížskej univerzity Sorbonne konal Ustanovujúci kongres, na ktorom jeho účastníci odhlasovali zásadné body ohľadne obnovenia olympijských hier. Zhodli sa, že hry sa budú konať každé štyri roky, budú mať výrazne novodobý charakter, zo súťaží sa vylúčia žiaci a menuje sa Medzinárodný olympijský výbor. Aj napriek tomu, že P. de Coubertin má najväčšiu zásluhu na obnovení olympijských hier, nestal sa prvým predsedom Medzinárodného olympijského výboru. Bol ním grécky spisovateľ Demetrius Bikélas a P. de Coubertin zastával funkciu generálneho sekretára tohto vrcholného orgánu rodiaceho sa olympijského hnutia. Vo funkcii predsedu Medzinárodného olympijského výboru vystriedal Demetria Bikélasu a zotrval v nej do roku 1925, kedy sa na zasadnutí Medzinárodného olympijského výboru v Prahe

vzdal funkcie a venoval sa ďalej pedagogike. Podujatie, ako bolo obnovenie olympijských hier by nemohol zvládnuť P. de Coubertin sám a to aj napriek tomu, že hlavná iniciatíva patrila nesporne jemu. Spolupracoval s mnohými významnými odborníkmi z rôznych odborov, o. i. aj s reverendom Henri Didonom, významným pedagógom, ktorý je autorom olympijského motta „*Citius, altius, fortius*“, teda „*Rýchlejšie, vyššie, silnejšie*“.

S obdobím, kedy bol P. de Coubertin predseda Medzinárodného olympijského výboru, je spätý aj vznik olympijských kongresov ako vrcholných zasadnutí predstaviteľov olympijského hnutia, členov Medzinárodného olympijského výboru, zástupcov národných olympijských výborov a medzinárodných športových federácií olympijských športov.

P. de Coubertina si spájame najmä s obnovením olympijských hier, ale zaslúžil sa o vznik viacerých významných organizácií, napr. Svetovej pedagogickej únie v roku 1925, Medzinárodného byra športovej pedagogiky v roku 1928 atď. To len dokumentuje skutočne kalokagatický rozmer tejto mimoriadnej osobnosti svetového významu.

Zhrnutie

Na záver môžeme ešte raz konštatovať, že francúzsky pedagóg, historik a športový funkcionár Pierre de Fredi de Coubertin:

- Má hlavnú zásluhu na obnovení olympijských hier.
- Je zakladateľ Medzinárodného olympijského výboru.
- Je autorom základných článkov Olympijskej charty, olympijských symbolov a olympijskej myšlienky, ktorej jadro tvorí idea mieru a priateľstva medzi národmi, založená na antických ideáloch kalokagatie a ekecheirie, novovekom duchu fair play, na zásadách demokratizmu, rovnoprávnosti a internacionalizmu.
- Prostredníctvom olympijských hier pozdvihol význam športu a využil jeho univerzálnosť ako výchovného prostriedku.

IV. Olympijské hry novoveku

Činnosť olympijského hnutia, symbolizovaná piatimi prepojenými kruhmi, je trvalá a celosvetová. Je rozšírená na piatich kontinentoch. Jej vyvrcholením je účasť športovcov celého sveta na veľkom športovom festivale, na olympijských hrách.

Olympijská charta, Základné princípy

Novoveké olympijské hry

Novoveké olympijské hry sú najviditeľnejší prejav olympizmu a bývalý predseda MOV J. A. Samaranch o nich povedal: *Za všetko, čo medzinárodné olympijské hnutie v súčasnosti má a čím je, vďačí predovšetkým olympijským hrám.* Takéto konštatovanie je plne opodstatnené, pretože:

- novoveké olympijské hry ako internacionálne súťaže medzi športovcami v individuálnych a kolektívnych športoch sú najvýznamnejším svetovým sviatkom športu a zároveň kultúrnym festivalom;
- svojou komplexnosťou sú spojením športového programu s prepojením na výchovu, kultúru a humanizmus;
- pozostávajú z hier olympiády (od r. 1896) a zo zimných olympijských hier (od r. 1924), oboje sa konajú každé 4 roky (s výnimkou vojnových rokov 1916, 1940 a 1944);
- od roku 1994 sa zimné hry konajú v olympijskom medziobdobí a majú samostatný štvorročný cyklus.

Ešte raz o obnovení olympijských hier

O príčinách a podmienkach obnovenia OH sme už hovorili v predchádzajúcej kapitole. K návrhom na ich znovuzrodenie viedol rozvoj novovekého športu a jeho internacionalizácia. Po postupnom vytváraní športových klubov, potom národných a medzinárodných športových federácií bol zákonitou vyššou fázou vznik Medzinárodného olympijského výboru (MOV) v roku 1894. Významnou inšpiráciou bolo archeologické objavenie Olympie ako kolisky **športového** súťaženia. V takejto situácii bolo ak-

tuálnou úlohou zvýšiť spoločenskú prestíž športu a jeho propagáciu ako možného **výchovného** prostriedku v rámci reforiem súdobej pedagogiky.

Viacere pokusy o obnovenie OH stroskotali, poľahke hry mali len úzky lokálny ráz.

So snahami o obnovenie OH sa stretávame v Anglicku (prvá pol. 17. st.), v Nemecku (koniec 18. st. Dessau), vo Švédsku (Helsingborg) a v Grécku (1859, 1870, 1875, 1889 Atény).

Vývoj olympijských hier

Vývoj novovekých olympijských hier, spojený s celkovým sociálnym, politickým, ekonomickým a kultúrnym vývojom vo svete, možno rozdeliť do niekoľkých etáp:

1. Obdobie do prvej svetovej vojny (OH 1896 - OH 1912).
2. Medzivojnové obdobie (OH 1920 - OH 1936)
3. Obdobie studenej vojny a bipolárneho sveta (OH 1948 - OH 1988).
4. Najnovšie obdobie (od OH 1992).

Prvé obdobie charakterizujú viaceré faktory:

- absolútna nadvláda MOV nad národnými olympijskými výbormi (NOV),
- podriadenie hier programu svetových výstav (OH 1900, 1904, 1908),
- uprednostňovanie národného princípu pred štátnym (preto napr. na OH mohli štartovať Česko a Fínsko, hoci neboli samostatnými štátmi),
- malý počet medzinárodných športových federácií (MŠF).

Druhé obdobie charakterizuje:

- nástup nových športov a zakladanie MŠF,
- nárast významu národných olympijských výborov, ale tiež nástup prezidiálneho systému v riadení olympijského hnutia, utlmenie olympijských kongresov ako ideového lídra hnutia,
- zavedenie samostatného cyklu zimných olympijských hier (ZOH),

- výraznejší vstup ženského športu od OH 1928,
- prvé politické zneužitie OH a ZOH nacistickým Nemeckom v roku 1936.

Tretie obdobie sprevádzali nasledovné faktory:

- neúprosne súperenie dvoch svetových sústav (socialistickej a kapitalistickej) na OH aj za cenu porušovania olympijskej morálky,
- spolitizovanie OH, ktoré sa prejavilo terorom (OH 1972 v Mníchove, OH 1996 v Atlante) a bojkotom OH (afrických krajín OH 1976 v Montreale, západných demokracií OH 1980 v Moskve a socialistických krajín OH 1984 v Los Angeles),
- nárast rizika gigantizmu hier a zneužívania dopingov,
- ďalší nástup nových športov,
- úspešný nástup „tretieho“ sveta (Ázie a Afriky) na olympijskú pôdu,
- demokratizácia olympijského hnutia, tesnejšia spolupráca MOV s MŠF (AGFIS - Generálnym zhromaždením MŠF) a NOV (ANOV - Asociáciou národných olympijských výborov),
- zabezpečenie finančnej nezávislosti hnutia od OH 1984,
- podpora športu pre všetkých,
- uplatňovanie olympijskej solidarity.
- eliminácia problému pseudoamaterizmu zavedením hier otvorených všetkým športovcom od OH 1988.

Štvrté obdobie je zatiaľ charakterizované nasledujúcimi znakmi:

- zavedenie samostatného cyklu zimných OH od roku 1994,
- starostlivosť o ochranu životného prostredia,
- zintenzívnenie boja proti používaniu dopingov,
- boj proti korupcii (aj v samotnom MOV) v dôsledku rastúcej komercializácie v športe a v olympijskom hnutí,
- rastúce náklady na zabezpečenie bezpečnosti hier a jej účastníkov.

Prehľad konania olympijských hier

Rok		Olympijské hry	Zimné olympijské hry
1896	I.	Atény	
1900	II.	Pariž	
1904	III.	St. Louis	
1908	IV.	Londýn	
1912	V.	Štokholm	
1916	VI.	nekonali sa kvôli vojne	
1920	VII.	Antverpy	
1924	VIII.	Pariž	I. Chamonix
1928	IX.	Amsterdam	II. St. Moritz
1932	X.	Los Angeles	III. Lake Placid
1936	XI.	Berlín	IV. Garmisch-Partenkirchen
1940	XII.	nekonali sa kvôli vojne	nekonali sa kvôli vojne
1944	XIII.	nekonali sa kvôli vojne	nekonali sa kvôli vojne
1948	XIV.	Londýn	V. St. Moritz
1952	XV.	Helsinki	VI. Oslo
1956	XVI.	Melbourne /Štokholm	VII. Cortina d'Ampezzo
1960	XVII.	Rím	VIII. Squaw Valley
1964	XVIII.	Tokio	IX. Innsbruck
1968	XIX.	Mexico City	X. Grenoble
1972	XX.	Mníchov	XI. Sapporo
1976	XXI.	Montreal	XII. Innsbruck
1980	XXII.	Moskva	XIII. Lake Placid
1984	XXIII.	Los Angeles	XIV. Sarajevo
1988	XXIV.	Soul	XV. Calgary
1992	XXV.	Barcelona	XVI. Albertville
1994			XVII. Lillehammer
1996	XXVI.	Atlanta	
1998			XVIII. Nagano
2000	XXVII.	Sydney	
2002			XIX. Salt Lake City
2004	XXVIII.	Atény	
2006			XX. Turín

V. Olympizmus, olympijské hnutie, Olympijská charta

*Olympijské hnutie, riadené MOV, pramení z moderného olympizmu.
Olympijská charta, Základné princípy*

Definície

Motto tejto kapitoly vyzýva k ozrejmieniu základných pojmov, s ktorými sme sa už v predchádzajúcich kapitolách stretli, ako ich definuje Olympijská charta:

- **Olympizmus** je životná filozofia, vyvážene spájajúca telesnú zdatnosť, vôľu a ducha v jeden celok. Splyvaním športu s kultúrou a výchovou olympizmus usiluje o utvorenie spôsobu života, založeného na radosť z vynaloženého úsilia, na výchovnej hodnote dobrého príkladu a na rešpektovaní univerzálnych základných etických princípov. Zmyslom olympizmu je kdekoľvek zapojiť šport do procesu harmonického rozvoja človeka, s cieľom vytvoriť mierovú spoločnosť, zachovávajúcu ľudskú dôstojnosť.
- **Olympijské hnutie** pod vedením MOV ako najvyššieho orgánu združuje organizácie, športovcov a ďalšie osoby, ktoré súhlasia s Olympijskou chartou a ňou sa riadia. Kritériom príslušnosti k olympijskému hnutiu je uznanie MOV. Cieľom olympijského hnutia je prispievať k budovaniu mierového a lepšieho sveta výchovou mládeže prostredníctvom športu, vykonávanom bez akejkoľvek diskriminácie a v olympijskom duchu, spojením vzájomného porozumenia, ducha priateľstva, solidarity a fair play. Činnosť olympijského hnutia, symbolizovaná piatimi prepojenými kruhmi, je trvalá a celosvetová. Je rozšírená na piatich kontinentoch. Jej vyvrcholením je účasť športovcov celého sveta na veľkom športovom festivale, na olympijských hrách.
- **Olympijská charta** je kodifikáciou základných princípov, pravidiel a vykonávacích ustanovení, schválených

MOV. Riadi organizáciu a činnosť olympijského hnutia a stanovuje podmienky na oslavu olympijských hier.

- **Medzinárodný olympijský výbor** je najvyšší orgán olympijského hnutia, založený roku 1894, ktorý šíri olympizmus v súlade s Olympijskou chartou.
- **Fair play** je čestné a poctivé jednanie, spojené s rešpektovaním športového ducha a s úctou k športovým súperom. Tvorí dôležitú súčasť olympijskej myšlienky.

Z histórie MOV

Vznik, vývoj a činnosť MOV prešli zložitým vývojom a boli ovplyvňované celkovým spoločensko-ekonomickým vývinom vo svete. Preto sa obmedzíme len na najdôležitejšie faktory.

- Prvý MOV sa vytvoril prakticky korešpondenčnou formou a bol 12-členný (po dvaja Francúzi a Angličania po jednom zástupcovi mali Grécko, Rusko, Švédsko, Uhorsko, Čechy, USA, Argentína, N. Zéland). MOV napriek jeho nedemokratickej forme **sebadopĺňania a prezidiálnemu systému riadenia** v rokoch 1930 - 1972 sa stával čoraz významnejšou medzinárodne uznávanou a nezávislou inštitúciou.
- Dlhodobým problémom, ktorý muselo olympijské hnutie riešiť, bola tzv. **amatérska otázka**. V dôsledku sociálno-spoločenských premien sa novoveký šport vyčlenil na amatérsky a profesionálny, pričom vzťahy medzi nimi boli rozporné. Amatéri sledovali iba športový, nie materiálny prospech, preto bol ich šport označovaný ako gentlemanský. Bolo spoločensky i morálne neúnosné kontaktovať sa s profesionálmi. Z etických a výchovných dôvodov bol preto profesionálny šport z olympijskej pôdy vykázaný, reglement pripúšťal olympijské súťaženie iba amatérom. Avšak športová realita a rozvoj výkonnostného športu nútili predstaviteľov olympijského hnutia takmer sústavne zaoberať sa defi-

novaním pojmu amaterizmu a jeho vzťahu k športovej profesionálnosti. OH predsa mali byť aj kvalitatívnym vrcholom medzinárodného športového súťaženia.

- Riešením amatérskej otázky sa zaoberal MOV viackrát, prakticky od I. Olympijského kongresu. V roku 1909 zorganizoval anketu o amaterizme. Novelizácia amatérskeho pravidla sa uskutočnila v rokoch 1974, 1981 a 1986. V roku 1986 bol na 91. zasadaní MOV definovaný **Kódex športovca**, ktorý zaručil právo štartovať na OH všetkým. Tento princíp deklarovala aj Európska charta športu z roku 1992.
- Po roku 1945 sa napriek studenej vojne stáva MOV významným **mierotvorným** činiteľom. Mierové iniciatívy zosilneli v spolupráci s VZ OSN od r. 1992. Počas ZOH 1994 presadil MOV prímerie vo vojnovnej Bosne a navrhol dodržiavanie prímeria aj počas ďalších OH a ZOH. V júli 2000 stál MOV pri vzniku **Medzinárodnej nadácie pre olympijské prímerie** (FITO) V septembri 2000 VZ OSN prijalo Deklaráciu tisícročia, ktorá v odseku o olympijskom prímerí žiada všetky členské štáty o rešpektovanie tejto požiadavky.
- K ďalším **pozitívam** MOV bezpochyby patrí vytvorenie Olympijského študijného centra a Olympijského múzea v Lausanne, výraznejšie zapojenie žien a športovcov - olympionikov do hnutia; darí sa mu zabezpečiť finančnú nezávislosť hier, posilnil jednotu MOV s národnými olympijskými výbormi a medzinárodnými športovými federáciami, úspešne sa realizuje Olympijská solidarita, teda materiálna a odborná pomoc pre rozvoj športu v jednotlivých krajinách, MOV podporuje šport pre všetkých a vážne sa venuje starostlivosti o životné prostredie. Je čoraz dôslednejší v boji proti dopingu a korupcii.

Zároveň musel MOV čeliť a čelí nielen vonkajším, ale aj vlastným **problémom**, ku ktorým predovšetkým patrili a patria:

- spolitizovanie športu a OH,
- gigantizmus hier a ich komercializácia,
- korupcia v hnutí i v samotnom MOV,
- používanie dopingu.

Čo ešte treba vedieť o olympijskom hnutí

- MOV za členov hnutia môže uznať **asociácie NOV**, utvorené v kontinentálnom alebo celosvetovom meradle, ako napr. Asociáciu národných olympijských výborov (ANOC), Asociáciu afrických NOV (ANOCA), Olympijskú radu Ázie (OCA), Panamerickú športovú organizáciu (PASO), Národné olympijské výbory Oceánie (ONOC), Európske olympijské výbory (EOC).
- MOV môže uznať aj **asociácie MŠF**, ako napr. Asociáciu medzinárodných federácií letných olympijských športov (ASOIF), Asociáciu medzinárodných federácií zimných olympijských športov (AIWF), Asociáciu MŠF uznaných MOV (ARIFS), Generálnu asociáciu MŠF (GAIFS).
- Pri MOV od roku 1961 pôsobí **Olympijská solidarita**. Jej cieľom je hlavne prispievať na podporu základných princípov olympijského hnutia, rozvoj technických znalostí športovcov a trénerov, na zlepšovanie technickej úrovne športovcov a trénerov pomocou štipendií, na výchovu športových funkcionárov a pod.
- Pri MOV taktiež od roku 1961 pôsobí **Medzinárodná olympijská akadémia** (MOA), ktorá sa venuje vedeckej, študijnej, výchovnej, kultúrnej, informačnej a propagačnej činnosti, šíreniu olympijskej filozofie a olympijských ideálov. MOA má sídlo v Olympii.
- Olympijské hnutie má vlastnú **olympijskú symboliku**. Patria k nej:
 1. päť vzájomne prepletených olympijských kruhov, symbolizujúcich päť kontinentov,
 2. biela olympijská zástava s emblémom piatich kruhov uprostred,

3. olympijské heslo „Citius -Altius - Fortius“,
 4. olympijská hymna, ktorú na text Kostisa Palmasa skomponoval Spiridon Samaras,
 5. olympijský oheň (prvýkrát vzplanul na OH 1928 a od OH 1936 sa štafetovite prenáša zo starovekého štadióna v Olympii do dejiska hier),
 6. olympijský emblém, ktorý je integrovaný vzor, spájajúci olympijské kruhy s iným významným prvkom.
- Paralelou OH je hnutie **Šport pre všetkých**, ktoré má za úlohu sprístupniť športovanie všetkým ľuďom bez rozdielu veku a pohlavia. Prvý medzinárodný kongres športu pre všetkých sa konal vo Frankfurte n. Mohanom v roku 1986. K tradičným podujatiam tohoto typu patrí poriadanie Olympijských dní a Behu olympijského dňa.
 - MOV zvoláva **olympijské kongresy**, ktoré majú konzultatívny charakter. Program kongresov určuje MOV po konzultáciách s MŠF a NOV. Doterajšie kongresy sa konali v nepravidelných intervaloch:
 - I. 1894 Paríž
 - II. 1897 Le Havre
 - III. 1905 Brusel
 - IV. 1906 Paríž
 - V. 1913 Lausanne
 - VI. 1914 Paríž
 - VII. 1921 Lausanne
 - VIII. 1925 Praha
 - IX. 1930 Berlín
 - X. 1973 Varna
 - XI. 1981 Baden - Baden
 - XII. 1994 Paríž (Kongres jednoty, ktorý zdôraznil vôľu chrániť a upevňovať jednotu olympijského hnutia a zaoberal sa otázkami prínosu olympijského hnutia pre modernú spoločnosť, postavením športovca a športu v sociálnom kontexte, ako aj vzťahom športu s médiami).

VI. Olympijská filozofia, ideály a princípy

Zmyslom olympizmu je kdekoľvek zapojiť šport do procesu harmonického rozvoja človeka, s cieľom utvoriť mierovú spoločnosť.

Olympijská charta, Základné princípy

Olympijská filozofia

Olympijskú filozofiu koncentrovane vyjadruje definícia olympizmu s jeho úlohami a cieľmi. Preto si zopakujme:

- Olympizmus ako **systém** myšlienok, princípov, filozofie a vízií sformuloval P. de Coubertin na začiatku 20. storočia. Filozofia nie je nemenná, je stále vo vývoji, čo sa vzťahuje aj na filozofiu olympizmu.
- Filozofia olympizmu zdôrazňuje **úlohu športu** v rozvoji človeka, v rozvoji medzinárodného porozumenia, mierovej koexistencie, spoločenskej a morálnej výchovy pre celý svet. Je **univerzálna**, pretože je prijateľná, platná a zrozumiteľná naozaj pre všetkých.
- Nosnými piliermi olympizmu sú staroveké ideály **kalo-kagatie** a **ekecheirie**, ako aj novoveký princíp fair play. Podľa Kódexu športovej etiky (Rada Európy 1993) je fair play „... oveľa viac než iba hrou podľa pravidiel ... zahrňuje i priateľstvo, rešpektovanie druhých športovcov ... elimináciu podvádžania, používania nedovolených prostriedkov, dopingu, násilia (fyzického i slovného), vykorisťovania, nerovnosti podmienok, nadmernej komercializácie a korupcie.“
- Olympijská filozofia poníma olympijské hry ako sviatok **športovcov** aj **divákov**, ako príklad solidarity a spoločného úsilia národov o lepšiu mierovú budúcnosť sveta; súťaženie zase ako korektné sledovanie vlastných záujmov.
- V tomto zmysle olympijské hry ako materiálny základ olympizmu vytvárajú trvalé **športové, výchovné a kultúrne** hodnoty. Hry majú prispievať k demokratizácii medzinárodnej politiky, eliminovať všetky druhy dis-

kriminácie a neznášanlivosti. Popri vlastnom športovom rozmere majú skrátka duchovný obsah, špiritualnosť, filozofiu, kultúru.

- Avšak filozofia olympizmu **presahuje šport**, nevzťahuje sa iba na vrcholových športovcov, ale na všetkých a na celý život. Vzťahuje sa na vytváranie hodnôt spojených s účasťou a spoluprácou, na rozvoj vzdelania, výchovy, seba výchovy, rozvoj osobnosti a sociálneho života.
- Olympijská filozofia povýšila šport na plnohodnotnú súčasť spoločenského života a predstavuje jednotu troch oblastí: **športu, výchovy a kultúry**, preto jeho ideové piliere predstavuje **športová pedagogika a olympijská výchova** v duchu olympijských ideálov.

Stručný komentár k olympijskej filozofii

Olympizmus je zacielený na jednotlivca i spoločnosť, smeruje k človeku aj k človečenstvu v priamom i v prenesenom slova zmysle. Olympijská charta ho aj v takom duchu definuje:

1. Na jednej strane ako **životnú filozofiu**, ktorá spája do harmonického celku telesnú zdatnosť, vôľu a ducha.
2. Na druhej strane chápe olympizmus ako **spôsob života**, ktorý stojí na troch pilieroch: na radosť z vynaloženého úsilia, na **výchovnej** hodnote dobrého príkladu a na rešpektovaní etických princípov.
3. Jedným z cieľov olympijského hnutia je „*prispievať k budovaniu mierového a lepšieho sveta výchovou mládeže prostredníctvom športu uskutočňovaným bez akejkoľvek diskriminácie a v olympijskom duchu...*“

Inak povedané, olympizmus je myšlienkový prúd, zameraný na všestrannú dokonalosť, jeho cieľom je **rozvoj** človeka, nie redukcia na športový automat. Olympizmus znamená presah každodennosti - človek nie je len tým, čo je, ale aj tým, čím môže byť. Homo olympicus znamená nielen súťaženie a vavriny, ale **cestu**, ktorá celkovo zúšľachťuje človeka. Olympizmus je teda výsada duchovnej aristokracie a elity.

A ešte inak - olympizmus vyžaduje morálne správanie sa a konanie **všetkých** aktérov v športovej praxi, v športových organizáciách a v športovej politike. Zásady športovej morálky predpokladajú nielen rešpektovanie pravidiel a rozhodcov, ale aj rešpekt a úctu k partnerovi ako k človeku a osobnosti, garantovanie rovnakých podmienok a šancí pre všetkých zúčastnených, zákaz manipulovania výsledkov, seriózne narábanie s peňažnými čiastkami, zachovávanie dôstojnosti pri víťazstvách i prehrách. Fair play je spôsob **myslenia**, nie iba spôsob správania.

Preto by olympijské hry mali stáť **nad** ostatnými športovými podujatiami. Sú niečím viac ako súčtom púhych šampionátov. V opačnom prípade hry pod piatimi kruhmi zdegenerujú na mamutí podnik, ktorý stojí zbytočne veľa peňazí a okrem nadšenia jedných vyvoláva čoraz väčší odpor druhých.

Pri výchove v duchu olympizmu musí byť hlavným iniciátorom každá zložka olympijského hnutia i štát, ale v prvom rade musí každý začínať od **seba**. Prihodné sú slová bývalého amerického prezidenta J. F. Kennedyho: „*Nepýtajte sa, čo urobila Amerika pre vás, ale čo ste vy urobili pre Ameriku!*“

V tejto súvislosti treba podotknúť, že v súčasnosti počítujeme na Slovensku podvyživenú štátnu pomoc pre šport. Pri porovnaní s nedávnou socialistickou minulosťou konštatujeme, že vtedy bola vyššia. Je to pravda, ale treba si tiež uvedomiť, že v totalitnom systéme nebol prvoradým záujmom rozvoj človeka. Vrcholový šport - aj za cenu pokryteckého amaterizmu a rafinovaného distribuovania nedovolených prostriedkov - slúžil ako reklama režimu. Združovanie športuchtivých občanov do jedinej masovej organizácie bol zasa nástroj kontroly ľudí a ich ideového manipulovania.

Konkrétne úlohy jednotlivcov, hnutia a spoločnosti

- **Obnoviť fyzickú a duchovnú rovnováhu človeka**
(dnes sa jednostranne preferuje skôr intelektuálna stránka - jazyková a počítačová gramotnosť, manažérske schopnosti, kreativita, komunikácia, asertivita, empatia, isteže aj zdravie a dobrý vzhľad, chýba však „kalokagatická“ rovnováha).
- **Pozdvihnúť etiku športu výchovou a sprísnením trestov**
(pozri napr. dopingové aféry ZOH 2002 a OH 2004; ak chceme, aby olympijskí športovci boli výchovným vzorom, podvody pri olympijských súťažiach by mali byť trestané oveľa tvrdšie, vrátane doživotného vyradenia z olympijských súťaží).
- **Harmonizovať pomer medzi vrcholovým športom a športom pre všetkých**
(nevidieť v športe pre všetkých púhy servis pre vrcholový šport - základňu pre výber talentov, ale nástroj individuálnej sebarealizácie každého jednotlivca).
- **Úlohou štátu nie je dirigovať všetko, ale vytvárať možnosti pre všetkých**
(nenáročné verejné ihriská, relevantná legislatíva a pod.) štát má sledovať záujmy občana a budovať občiansku spoločnosť, ak občan nepociťuje štát ako svoj, utieka sa k sledovaniu individuálnych záujmov, ignoruje sklbenie osobných a spoločenských záujmov).
- **A napokon preferovať vždy a všade šport ako prostriedok:**
 - humanizácie ľudskej spoločnosti;
 - sociálneho vyrovnávania;
 - univerzálnych globálnych procesov;
 - mierových stretávaní;
 - antidiskriminácie;
 - všeľudskej jednoty a solidarity.

VII. Šport pre všetkých v olympijskom hnutí

Šport nie je žiadnou luxusnou zábavou, činnosťou pre pár zámožných jedincov, ani formou, ako pomocou svalov kompenzovať duševnú prácu. Dáva každému mužovi, žene či dieťaťu príležitosť na zdokonalenie, nehladiac na ich profesiu či miesto vo svete. Je prirodzenou súčasťou všetkých rovnako, v rovnakej miere a nemôže byť nahradený ničím.

Pierre de Coubertin

Čo je šport pre všetkých?

Šport pre všetkých je sformované hnutie, ktoré

- propaguje a sprístupňuje športovanie čo najširšiemu okruhu ľudí,
- je reakcia na vrcholový šport, zníženú aktivitu obyvateľstva a nárast voľného času,
- necharakterizuje ho súťaživosť (hoci v hnutí existujú organizované aj neorganizované súťaže) a snaha dosiahnuť vysoký výkon, ale regenerácia telesných a duševných síl človeka.

Už P. de Coubertin zdôrazňoval, že olympijské hnutie sa musí zamerať nielen na vrcholových športovcov, ale na všetkých, lebo šport je dôležitá forma výchovy. Cieľom olympizmu je otvoriť pohybovú činnosť všetkým. V roku 1926 prehlásil: „*Obnovenie olympijských hier má slúžiť tomu, aby sa šport stal súčasťou života každého človeka, životnou potrebou a aby bol základným ľudským právom.*“

Zabezpečenie športu pre všetkých je jedným zo základných práv ľudí modernej doby, každý jednotlivec musí mať možnosť športovať podľa svojich potrieb. Príťažlivosť športu pre všetkých spočíva predovšetkým v pestrosti a mnohotvárnosti jeho foriem, jeho prispôsobivosti miestnym podmienkam, záujmom či veku účastníka. Šport pre všetkých je hnutie, ktoré:

- je zamerané na presadzovanie olympijských ideálov,
- jeho súčasťou sú olympijské aktivity, ktoré tvoria východisko pre olympijské nádeje,

- jeho názov je vhodný pre všetky kategórie spoločnosti a obsahuje všetky druhy športu s výnimkou vrcholového športu.

MOV a Šport pre všetkých

Športom pre všetkých sa začala zaoberať komisia rady Európy v roku 1966, v roku 1977 bola prijatá **Európska charta Športu pre všetkých**. Na 7. konferencii európskych ministrov športu v roku 1992 bola podpísaná nová Európska charta športu.

Iniciatíva MOV podporovať šport pre všetkých sa prejavila v roku 1983, keď vznikla pri MOV **Komisia športu pre všetkých** pod vedením predsedu Juana Antonia Samarancha. Cieľom sa stalo morálne a finančne podporovať masové športové podujatia a prevziať patronáty nad nimi.

Od roku 1986 sa MOV podieľa na organizovaní **Svetových kongresov športu** pre všetkých (1986 Frankfurt n. M., 1988 Praha, 1990 Tampere, 1992 Varna, 1994 Punta del Este, 1996 Soul, 1998 Barcelona, 2000 Quebec, 2002 Anaheim, 2004 Rím). V roku 1994 vznikla spoločná deklarácia so Svetovou zdravotníckou organizáciou WHO o športe pre všetkých ako zdravotnej prevencii.

Záveru spomínaných kongresov sú pre hnutie významné, dávajú jasné návody na fungovanie športu pre všetkých v tej - ktorej krajine:

- Ustanoviť a propagovať politiku a program športu a telesnej výchovy s cieľom na celoživotný šport, podporovať radosť zo športu podľa individuálnych potrieb obyvateľov a motivovať ich.
- Garantovať rovnaký prístup k športovým programom a službám pre všetky sociálne vrstvy na celom svete.
- Poskytnúť špecifické služby a programy pre skupiny ľudí so zníženou kvalitou života a zabezpečiť lojalitu a účasť týchto skupín v procese rozvoja.
- Propagovať profesionálnu podporu programom, službám a iným činnostiam.

- Iniciovať rovnosť v politike a manažmente v rámci športových predpisov a služieb a rozvíjať prostriedky na meranie ich efektívnosti.
- Vytvárať moderné komunikačné prostriedky a siete medzi všetkými formami športu a medzi najširšou verejnosťou.
- Využiť vrcholový šport ako vzor pre šport pre všetkých - šport pre všetkých je základ na ceste k vrcholovému športu.
- Považovať šport pre všetkých a vrcholový šport ako jednu entitu, pretože jedna môže ťažiť z tej druhej.
- Vrcholový šport je vzorový model a dáva priestor na vytváranie nových pravidiel, tréningových metód, tréningov a produktu, ktoré môžu byť všeobecne použité.
- Šport pre všetkých by mal byť podporovaný vrcholovým športom, pretože vrcholový šport je závislý od športu pre všetkých.

Diskusia a závery

Vzájomná podpora medzi vrcholovým športom a športom pre všetkých znamená, že úspech vo vrcholovom športe je možný len vďaka silnej základni športu pre všetkých a naopak.

Kritika však poukázala na to, že šport pre všetkých a vrcholový šport sú dve odlišné domény s oddelenými cieľmi a procesmi. Súčasný trend oslobodzuje človeka robiť šport len v organizovanej podobe a model športového idolu môže mať iba okrajový dopad. Okrem tohto vnútrošportového rozvoja čelí spoločnosť novým sociálnym problémom, ako sú zdravie obyvateľstva, rovnosť, tolerancia a rovnováha životného prostredia. Tie si žiadajú citlivú reakciu od obidvoch druhov športu. Prikladom je súčasná aktivita WHO s programom zdravia pre rozvojové i rozvinuté krajiny. To môže byť príležitosť aj pre športové hnutie, špeciálne pre šport pre všetkých.

Všetky organizácie boli vyzvané urobiť ponuku na celoživotný šport s cieľom prinútiť každého jednotlivca stať sa fyzicky aktívnym a zúčastňovať sa na športe na „svojej“ úrovni a podľa „svojich“ potrieb, či už v rekreačnom alebo vrcholovom športe. Možné je to len vtedy, ak existuje súvislý systém možností športových aktivít na všetkých úrovniach.

Kongresové výzvy

Účastníci kongresu 2005 sa v súlade s jeho témou Šport pre všetkých ako nástroj výchovy a rozvoja naliehavo obrátili na vlády a príslušné športové, zdravotnícke, výchovné a environmentálne organizácie verejného i súkromného sektoru, aby pri príprave a realizácii športových a rekreačných stratégií brali do úvahy nasledovné hlavné zretele:

Zdravie

- zmeny životného štýlu na celom svete,
- skutočnosť, že chronické choroby, najmä srdcovo-cievne ochorenia a cukrovka teraz prevažujú nad infekčnými chorobami ako príčinami ochorenia a smrti,
- vyšší podiel úmrtnosti v dôsledku neprenosných chorôb v rozvojových krajinách,
- zvyšujúci sa výskyt nezdravého a nutrične nevhodného stravovania po celom svete buď v dôsledku neexistencie dostatočného výberu alebo nesprávneho výberu,
- bremeno chorobnosti a zdravotné náklady v dôsledku fyzickej nečinnosti a globálne rizikové faktory,
- prijatie *Globálnej stratégie pre výživu, pohyb a zdravie* WHO na Svetovom zdravotníckom zhromaždení v máji 2004 a odporúčani WHO *Pohyb pre zdravie* členskými štátmi,
- významný prínos zvýšenej fyzickej aktivity a celoživotných telovýchovných programov pre verejné zdravie.

Sociálny prínos

- sociálny prínos verejného športu a rekreácie vrátane spoločenskej súdržnosti a spoločenských schopností a

zvýšeného zmyslu pre pocit zdravia,

- nutnosť uspokojovať určité potreby ľudí s uznaným postihnutím.

Ekonomické aspekty

- ekonomické náklady v dôsledku zlého verejného zdravia a fyzickej nečinnosti, vrátane zvýšených nákladov na administratívu a infraštruktúru,
- potreba špeciálnych príslušných programov a stratégií pre konkrétne kultúry a ekonomiky, najmä ohľad na nedostatok zdrojov a možností v rozvojových krajinách.

Prostredie

- potreba príslušných environmentálnych stratégií a podmienok, adekvátneho interiérového a exteriérového priestoru na zvýšenie bezpečnosti a možností pre verejný šport, rekreáciu a každodennú fyzickú aktivitu v rámci životného štýlu,
- primerané zvýšenie finančnej, administratívnej a politickej podpory, stimuly pre šport pre všetkých a celoživotnú telesnú výchovu s cieľom maximálne zvýšiť prínos pre obyvateľstvo vrátane sociálneho a hospodárskeho rozvoja podnieteného športom a rekreáciou v spoločenstve.

Ďalej tento kongres dôrazne znovu potvrdil vyhlásenie kongresu Šport pre všetkých v Barcelone (1998) a vyzval všetky vlády a dobrovoľné organizácie:

- aby vytvorili a posilnili partnerské vzťahy pri podpore telovýchovy,
- aby realizovali kroky na zvrátenie upadajúceho trendu v telesnej výchove, najmä na školách.

Sportová kooperácia

Organizácia spojených národov vyhlásila rok 2004 za *Medzinárodný rok športu a telesnej výchovy* a poskytla možnosť pre všetkých dosiahnuť skutočnú zmenu. Táto iniciatíva podnietila Organizáciu spojených národov a všetky

pridružené organizácie, aby prešli ku skutočným činom a sústredili sa na výsledky.

Olympijské hnutie berie podiel na rozvoji športu pre všetkých konkrétnymi opatreniami:

- podporuje spoluprácu medzi rôznymi športovými organizáciami a kooperáciu ich aktivít podporuje predovšetkým materiálne a metodicky,
- MOV preberá patronát a poskytuje finančný príspevok vybraným podujatiam na celom svete v počte 10 - 15 podujatí, 2 - 3 pre každý kontinent, ktoré vyberá komisia Šport pre všetkých pri MOV na základe žiadostí z jednotlivých NOV (SOV takúto podporu využilo v prípade Bielej stopy, behu Devín - Bratislava a Kalokagatie Trnava).

SOV a šport pre všetkých

SOV od svojho založenia (december 1992) podporoval aktivity športu pre všetkých prostredníctvom komisie športu pre všetkých pri *Olympijskej spoločnosti Slovenska*. Komisia už od roku 1990 spolupracovala so všetkými spolkami a združeniami, ktoré sa problematike športu pre všetkých venovali. Náplňou jej práce bolo:

- organizovanie seminárov (Šport a žena, 1990; ŠPV spolu s ČSOA 1991; Pohybové recepty na aktívne zdravie, 1992; Diagnostika zdravia a oslabenia v telovýchovnej praxi - celoštátna konferencia s medzinárodnou účasťou 1992; Seminár pre rodičov a deti s oslabením dýchacieho systému, 1994; Šport pre všetkých - cesta k zdraviu, 1995),
- organizovanie športových podujatí a vydávanie publikácií s danou tematikou,
- usporiadanie Dňa športu 5.10.1991, Týždeň športu v roku 1992, Dni športu v rokoch 1993, 1994, Mesiac športu v roku 1995; neskôr pribudli aj zimné dni športu,
- druhou najmasovejšou akciou je medzinárodný Challenge Day,

- každoročné poriadanie Behu olympijského dňa.

Do pôsobnosti SOV patrí aj **Kalokagatia**, ktorá od roku 1992 v pravidelných cykloch poriada svoje finálové súťaže v Trnave nielen v športoch, ale aj vo výtvarnom prejave, samostatnej literárnej tvorbe, či ďalších nešportových súťažiach. V roku 1994 bola Kalokagatia zaradená ako jedno z 15 najmasovejších podujatí sveta pod patronát MOV s podporou z Olympijskej solidarity. Od ročníka 1996 sa Kalokagatia rozšírila na medzinárodnú a od r. 1997 sa organizuje zimná Kalokagatia v Spišskej Novej Vsi a okolí.

VIII. Olympizmus, kultúra, šport

Šport ako kultúrny jav má nezanedbateľnú úlohu vo výchove a olympizmus ovplyvňuje vytváranie vedomia spolupatričnosti a tolerancie medzi rôznymi kultúrami.

Fórum MOV Šport a kultúra, 1977

Šport a kultúra

Niet pochýb o tom, že **šport** ako vlastný kultúrny subsystém **je súčasťou kultúry**. Základné princípy Olympijskej charty hovoria, že splývaním športu s **kultúrou** a výchovou, olympizmus usiluje o utvorenie spôsobu života, založeného na radosť z vynaloženého úsilia, na výchovnej hodnote dobrého príkladu a na rešpektovaní univerzálnych základných etických princípov. Olympizmus ako spôsob života so svojimi filozofickými atribútmi a telesnou aktivitou je taktiež neoddiskutovateľnou **kultúrnou** hodnotou. Šport sme si už presne definovali, teraz si povedzme o kultúre:

- Kultúra je fenomén, ktorý pred človekom neexistoval.
- Slovo kultúra sa vyvinulo zo slova colere - pestovať, zúšľachtiť. Súvisí s kultiváciou **prírody** na miesto vhodné pre obývanie, ako aj s kultiváciou **človeka** na nadbiologického tvora.
- A ešte raz: Kultúra je súhrn výdobytkov, výsledkov

všeľudskej vzdelanosti, súhrn materiálnych a duchovných hodnôt ľudstva, spôsob ich osvojovania, odovzdávania a rozvíjania.

Šport predstavuje významný sociálno-spoločenský jav s rozmanitými väzbami na jednotlivé oblasti života, vrátane kultúry a umenia. Mnohé pohybové činnosti a hromadné telovýchovné vystúpenia úzko súvisia s umením (ako najviditeľnejším druhom kultúry), napr. tancom, baletom, pantomímou. S umeleckým prejavom sa stretávame predovšetkým v športovom tanci, modernej gymnastike, krasokorčuľovaní, akvabelách, krasojazde. Zámernou pohybovou činnosťou sa formuje, kultivuje, čiže **skultúrňuje** krása tela a pohybu. Vrcholné športové súťaže a výkony sú takisto kultúrnymi hodnotami a poskytujú divákovi kultúrne a umelecké zážitky, takže sa dá hovoriť o **športovej subkultúre** telesnej kultúry. Do športu zahrňujeme aj umelecké diela (výtvarné, hudobné, literárne) so športovou tematikou, ako aj športovú architektúru a dizajn.

Šport v umení - umenie v športe

Ako existujú styčné body medzi kultúrou a športom, tak sú evidentné väzby **športu s umením**. Šport rovnako ako umenie plní **estetické** funkcie, či už je to riešenie hľadiska, scény, oblečenia, náčinia, náradia. Športové stavby často predstavujú špičku svetovej avantgardnej architektonickej tvorby. Analógia športu s divadlom alebo filmom je evidentná: prítomnosť divákov na športovom podujatí je verejným predstavením, ktoré má vyhradený čas, scenár a program, založený na pevných pravidlách a má dramatický konflikt, založený na agonálnom princípe. Výkon je výsledný produkt činnosti športovca i umelca. Umenie práve tak ako šport využíva estetické pohybové prostriedky. Šport je odvekou témou umenia v dvoch smeroch - v zobrazovaní krásy ľudského tela a v zobrazovaní krásy pohybu, v ich estetickej jedinečnosti.

Umelecké súťaže na OH

O reálne prepojenie umenia a športu na novovekých olympijských hrách sa usiloval ich zakladateľ barón Pierre de Coubertin. Aj v tomto prípade nadväzoval na antiku.

Umelecké súťaže na OH v rokoch 1912 - 1948 boli pokusom o spojenie športu s umením podľa antických tradícií. Na Istmských hrách sa súťažilo v hre na kytaru, na Nemejských a Panaténskych v prednese homérskeho básní, hre na flautu a kytaru, speve pri hudbe, ako aj v súťaži mužskej krásy. Pýthijské hry boli dejiskom súťaží v speve so sprievodom flauty a kytary a v speve hymien na počesť Apollóna. V samotnej Olympii sa konali umelecké súťaže iba pre trubačov a hlásateľov, ktoré boli zavedené na 96. hrách r. 396 pred n. l. Tieto súťaže boli skôr konkurzy hlásateľov (heraldov) a trubačov, ktorí potom asistovali pri vyhlasovaní olympijských víťazov.

Zavedením umeleckých súťaží do programu novovekých OH v architektúre, literatúre, hudbe, maliarstve a sochárstve chcel Coubertin obnoviť „... *nie formu, ale samotný princíp tejto tisícročnej inštitúcie... Obavy, aby sa plné rozvinutie nášho hnutia po všetkých stránkach aj naďalej neoneskorovalo, ma prinútili zvolať Poradnú konferenciu o umení, literatúre a športe na jar r. 1906.*“

O zavedení umeleckých súťaží do programu OH rozhodol IV. olympijský kongres v Paríži 1906. Prvý pokus uskutočniť umelecké súťaže na OH 1908 stroskotal. Premiéra bola až v Štokholme na OH 1912. V súťažiach v maliarstve, sochárstve, hudbe, literatúre a architektúre boli udelené iba zlaté medaily, s výnimkou sochárstva, kde bola udelená aj strieborná medaila. Ako sme už spomínali, olympijským víťazom v literatúre sa symbolicky stal Pierre de Coubertin za *Ódu na šport*.

Dvaja športovci - olympionici dokázali zvíťaziť aj v umeleckých súťažiach. Maďar **Alfréd Hajos**, dvojnásobný víťaz z OH 1896 získal v r. 1924 spolu s krajanom Laubertom

Deszö striebornú medailu v architektúre za „*Plán štadióna*“, keď zlatá nebola udelená. Američan **Walter Winans** vyhral r 1908 v športovej streľbe a na OH 1912 získal striebornú medailu ako člen družstva USA. Na týchto hrách zároveň získal zlatú medailu za sochu „*Americký klusák*“.

Počet umeleckých súťaží sa postupne rozširoval, takže na siedmich OH sa celkovo konalo 66 súťaží. Z 27 nie celkom presne odlišených umeleckých „disciplín“ sa súťažilo striedavo v piatich až 14 odvetviach.

Tieto súťaže nenadobudli taký význam, aký do nich vkladal P. de Coubertin. Príčin bolo viac. V prvom rade samotný športový umelecký žáner sa začal iba rozvíjať a iba málo umelcov sa mu zámerne venovalo. To bol jeden z dôvodov, prečo boli umelecké súťaže po r. 1948 zrušené. Ďalším dôvodom bol argument, že tu súperili väčšinou profesionáli, čo viedlo vtedajší MOV, striktne vyznávajúci amaterizmus, k zrušeniu umeleckých súťaží na svojom 44. zasadaní v Kodani 1952. V roku 1954 rozhodol o ich nahradení výstavami.

OH a kultúra v súčasnosti

V posledných rokoch sú OH naďalej sprevádzané kultúrnymi podujatiami, hoci MOV nevyhovel volaniu po obnovení umeleckých súťaží. Od roku 1956 sa koná „**Festival umenia**“ v dejisku hier i v olympijskej dedine. V roku 1968 bola založená Kultúrna komisia MOV (v súčasnosti Komisia pre kultúru a olympijskú výchovu). Od r. 1992 udeľuje MOV osobitnú cenu - medailu za šport. Okrem toho MOV v spolupráci s NOV jednotlivých krajín organizuje výtvarné a literárne súťaže MOV.

Trvalá je spolupráca s významnými umelcami. Najlepší maliari a grafici navrhujú plagáty, odznaky, logá, známky, maskotov jednotlivých hier. Sochári sa starajú o výzdobu štadiónov, podoby ktorých navrhujú architekti. Hudobní skladatelia vytvárajú hudbu pre olympijské ceremoniály, kde sa uplatňujú aj poprední choreografi a režiséri. Filmy

z OH sú nielen dokumentárnymi svedectvami, ale aj umeleckými dielami. Významnými počinmi v spolupráci športu s umením sú tiež medzinárodné súťaže kresby a maľby, umelecké výstavy a pod.

Olympijská charta a umenie

Aj Olympijská charta vo svojich princípoch a pravidlách akcentuje spätosť s kultúrou. Všetky NOV majú zahrnúť do svojej činnosti podporu kultúry a umenia, kultúrny program má slúžiť na rozvoj harmonických vzťahov, vzájomného porozumenia a priateľstva medzi účastníkmi a ďalšími osobami prítomnými na olympijských hrách. Môžeme citovať:

- NOV ... Dbajú najmä o založenie a činnosť národných olympijských akadémií, olympijských múzeí a **kultúrnych** programov, ktoré majú vzťah k olympijskému hnutiu,... preto majú zahrnúť do svojej činnosti podporu **kultúry a umenia** v oblasti športu a olympizmu.
- Kultúrny program OH:
 1. Organizačný výbor OH zorganizuje program kultúrnych akcií, ktorý predkladá na predbežné schválenie výkonnému výboru MOV.
 2. Tento program slúži na rozvoj harmonických vzťahov, vzájomného porozumenia a priateľstva medzi účastníkmi a ďalšími osobami prítomnými na olympijských hrách.
 3. Kultúrny program zahŕňa:
 - 3.1. kultúrne akcie usporiadané v Olympijskej dedine a symbolizujúce univerzálnosť a rozmanitosť kultúry ľudstva;
 - 3.2. ďalšie akcie usporiadané za rovnakým účelom prevažne v usporiadateľskom meste, pričom sa určitý počet miest na sedenie rezervuje bezplatne účastníkom olympijských hier akreditovaným MOV.
 - 3.3. kultúrny program prebieha najmenej v čase, keď je otvorená Olympijská dedina.

- Program ceremoniálov

1. Podrobné programy všetkých ceremoniálov sa predkladajú na schválenie výkonnému výboru MOV aspoň šesť mesiacov pred olympijskými hrami.
2. Súčasne sa predkladajú aj kultúrne programy.

Zhrnutie

- Šport a olympizmus ako kultúrne subsystémy boli a zostávajú súčasťou kultúry .
- Vzájomná prepojenosť športu a umenia sa prejavila v zavedení umeleckých súťaží na OH 1919 - 1948, kedy sa konali súťaže v architektúre, literatúre, hudbe, maliarstve a sochárstve.
- V súčasnosti sa konajú v rámci OH početné kultúrne podujatia. Zároveň MOV od r. 1992 udeľuje osobitnú medailu za šport.

IX. Šport a životné prostredie

MOV dbá na to, aby sa olympijské hry konali v podmienkach, ktoré rešpektujú životné prostredie a vyzýva olympijské hnutie, aby sa zaoberalo ekologickými problémami. Ďalej vyzýva olympijské hnutie, aby zdôrazňovalo starostlivosť o životné prostredie pri všetkých svojich činnostiach a aby upozorňovalo všetky osoby s ním spojené na význam trvalo udržateľného života.

Olympijská charta (Kap. I, ods. 2, § 14)

Ochrana životného prostredia

Ochrana životného prostredia je v olympijskom hnutí **novým** fenoménom. Koncepcia ochrany životného prostredia sa vytvorila v roku 1972 na stretnutí 113 vlád konferencie OSN o životnom prostredí v Štokholme, kde boli prijaté prvé deklarácie a celosvetový akčný plán na ochranu životného prostredia. V roku 1992 v Rio de Janeiro svetová konferencia OSN pod názvom Planéta - zem za účasti 184

vlád prijala 800 stránkový dokument - plán na zlepšenie životného prostredia pre 21. storočie: Agenda 21.

Kvalitné životné prostredie sa týka aj športových činností, ktoré rovnako ako iné ľudské činnosti sa vykonávajú a uskutočňujú v určitom životnom prostredí. Samotný šport, športové súťaže, výstavba a prevádzka športových areálov a zariadení môžu mať na životné prostredie rôzne dopady, od nevýznamných vplyvov až po veľké škody. V úsilí o zlepšenie životného prostredia na našej planéte nemôže stáť bokom ani šport a olympijské hnutie.

MOV a životné prostredie

Problematika životného prostredia sa stala kľúčovou otázkou aj **olympijského hnutia**. MOV sa prihlásil k výzvam na opatrenia zo svetového summitu konaného v Rio de Janeiro 1992 . Na XII. olympijskom kongrese v Paríži 1994 sa prvýkrát zaoberal ekológiou v sekcii „Šport a životné prostredie“ a prijal rad opatrení:

- vytvoril Komisiu MOV pre šport a životné prostredie, ktorá pozostáva z predstaviteľov olympijského hnutia a odborníkov pre životné prostredie,
- deklaroval, že životné prostredie sa stáva popri športe a kultúre **tretím nosným pilierom** olympijského hnutia,
- začal trvalo uplatňovať ekologický princíp pri voľbe dejiska hier - od r. 2002 musia kandidáti predložiť aj ekologické plány podľa konkrétnych požiadaviek MOV,
- rozhodol o pravidelnom poriadaní konferencií - 1995 Lausanne, 1997 Kuwait, 1999 Rio de Janeiro (schválenie „Agendy 21 olympijského hnutia“), 2001 Nagano, 2003 Turín, 2005 Nairobi.

Environmentálne otázky sa stali za posledných 10 rokov významnou témou pri plánovaní a organizovaní olympijských hier. ZOH 1994 v Lillehammeri boli prvé „zelené“ hry, či hry „priateľské k prostrediu“.

MOV sa usiluje o šírenie ekologických zásad v športe

vôbec. Vydal publikáciu „*Manual on Sport and the Environment*“. Sleduje otázky zachovania biodiverzity, ochrany ekosystémov, územného plánovania, znečisťovania životného prostredia, starostlivosti o prírodné zdroje a hospodárenie s odpadmi, zdravia a bezpečnosti, rušivých vplyvov, ochrany kultúrneho dedičstva.

Agenda 21

Agenda 21 je vypracovaná na podnet Medzinárodného olympijského výboru s cieľom podporiť a napomôcť národným olympijským výborom pokračovať v myšlienke ochrany životného prostredia a ukázať im cestu postupu pri realizovaní projektov. Agenda 21 slúži ako pracovný dokument, ktorého mottom je „*Mysli globálne, konaj lokálne*.“

Tento pracovný dokument oslovuje množstvo mladých ľudí a je faktom, že pod jej vlajkou je zapojených do programu životného prostredia MOV viac krajín ako do programu životného prostredia OSN.

Spoločný záujem vlád štátov, športových organizácií ako i samotných športovcov je uvedený v nasledovných bodoch:

- Starieť sa o udržiavanie kvality čistoty ovzdušia tak, aby vzduch, ktorý športovci dýchajú, neovplyvňoval ich zdravie.
- Starieť sa o udržiavanie základnej kvality vody tak, aby vodu, ktorú športovci pijú, rieky a jazerá v ktorých plávajú, veslujú alebo surfujú, nepoškodzovala ich zdravie.
- Starieť sa o dodržiavanie základnej kvalitnej stravy a výživy tak, aby každý športovec mal možnosť a prístup k zdravej a kvalitnej strave.
- Starieť sa o udržiavanie zelene na starších i novovybudovaných športoviskách, v ich okolí a hlavne tam, kde je rýchly urbanistický rast miest.

Najbližšie k realizácii a k zodpovednosti plnení týchto

projektových cieľov majú regionálne športové inštitúcie. Pomoc najvyššieho športového orgánu v krajine a sponzorských subjektov je nevyhnutnou súčasťou plánovaných projektov. Agenda 21 odporúča a navrhuje vládnym organizáciám zodpovedným za šport, aby sa projekty na rozvoj ochrany životného prostredia stali súčasťou ich programu podpory a plánu prioritných akcií.

Oblasti rozvoja životného prostredia

Medzinárodný olympijský výbor, vzhľadom na rôznorodosť členských krajín, ich klimatické a sociálne podmienky, sa zamerá na 3 oblasti rozvoja ochrany životného prostredia:

1. Zlepšenie sociálne - ekonomických podmienok pre rozvoj ochrany životného prostredia

- Vzhľadom na plnenie poslania charty MOV „vykonávaj šport všade, kde ti to podmienky dovoľujú...“ sa Agenda 21 v menej rozvinutých ekonomických krajinách zameriava na zdravý vývoj jedinca s cieľom zmeniť zlé zdravotné návyky prostredníctvom športu.
- MOV odporúča NOV vypracovať a uzatvoriť zmluvu o spolupráci s vládou inštitúciou, v ktorej kompetencii je ochrana životného prostredia. Dohodnúť sa na spoločných akciách alebo projektoch zameraných na rozvoj ochrany životného prostredia s participáciou športovcov.
- Dohliadať a podporovať národné športové organizácie, aby používali športové vybavenie, náradie a nástroje, ktoré neznečisťujú životné prostredie, boli recyklovateľné a vyrobené v súlade s ekonomizáciou použitia materiálu a energie.
- Vychovávať a školiť športovú mládež v zdravotnej výchove, ktorá je prvoradou súčasťou športovej výchovy so zameraním na prevenciu, hygienu, výživu, atď.
- Zefektívniť vedomosti o pitnom režime a diétach. Podporovať školenia trénerov v týchto oblastiach. Spolupracovať s vládnymi organizáciami.

- Získavať TOP športovcov pre reklamné kampane pre zdravé produkty výživy a pre besedy o zdravej výžive.
- Zamerať sa na propagáciu športových aktivít na vzduchu, v súlade s infraštruktúrou napomáhať školským zariadeniam. Získať priestor na realizáciu športových činností vonku.
- Na akejkoľvek športovej úrovni zabezpečovať pre športovcov vhodné, bezpečné a hygienicky nezávadné ubytovanie.

2. Prácu manažmentu projektov a hľadanie vhodných zdrojov na participáciu projektov

- Podporovať zmenu športových pravidiel v prípade, že narúšajú životné prostredie.
- Nepodporovať výstavbu nového športového zariadenia na úkor rekonštrukcie doterajšieho športoviska.
- Personál zodpovedný za chod športoviska vzdelávať v problematike ochrany životného prostredia, bezpečnosti, používania materiálu, recyklovateľnosti.
- Zaoberať sa otázkami životnosti športového materiálu a jeho ďalšieho využitia. Propagovania športových materiálov neohrozujúcich zdravie a životné prostredie Kontroly prepravy, efektívneho využitia pohonných hmôt. Minimalizovať množstvo nepoužitých potravín a maximalizovať používanie recyklovateľných materiálov.
- Podporovať národné akcie na ochranu vodných zdrojov, nepoužívať toxické látky v spojitosti so športovými aktivitami, minimalizovať hluk.
- Informovať o projektoch rozvoja ochrany životného prostredia všetky spolupracujúce organizácie a subjekty s národným olympijským výborom.

3. Rozširovanie a zapájanie hlavných skupín v športe a pre rozširovanie myšlienky rozvoja ochrany životného prostredia

- Podporovať rozvoj a vzdelávanie v dvoch prioritných skupinách určených MOV mládež a ženy (mladí ľudia tvoria 1/3 svetovej populácie).

- Podporovať a zapájať mladých ľudí do projektov rozvoja ochrany životného prostredia. Vzdelávať mladých ľudí teoreticky a prakticky.
- Získavať mladých ľudí ako dobrovoľníkov. Vytvoriť im možnosť vyjadriť sa k rozhodnutiam, ktoré sa ich týkajú.
- Agenda 21 podporuje participáciu žien v projektoch rozvoja ochrany životného prostredia ako súčasť globálnej kampane MOV ženy a šport.
- Zabezpečovať na športových podujatiach lekárku, sestričku pre ženy.

Komisia pre šport a životné prostredie pri SOV

Výkonný výbor SOV vychádzajúc zo záverov XII. Olympijského kongresu zriadil v roku 1994 Ekologickú komisiu SOV, ktorá sa neskôr premenovala na **Komisiu pre šport a životné prostredie**. Jej činnosť vysoko hodnotila v roku 1998 aj Európska konferencia MOV, ktorá konštatovala, že bola jednou z prvých národných komisií, ktorá začala systematicky pracovať. Táto vo svojej doterajšej činnosti vykonala kus užitočnej práce:

- Vyriešila základné organizačné a personálne otázky pravidelnej činnosti SOV v otázkach športu a životného prostredia.
- Konzultovala a vyjadrovala sa k otázkam životného prostredia v súvislosti s kandidatúrou POPRAD - TATRY na možné usporiadanie Zimných olympijských hier v roku 2002 a neskôr aj pre rok 2006.
- Účasť zástupcov komisie na 4 svetových a 1 celoeurópskej konferencii o životnom prostredí, na ktorých predniesli delegáti diskusné príspevky. Najmä na Európskej konferencii, konanej v roku 2002 v Ríme, bola kladne hodnotená aktívna činnosť našej komisie.

Obsah rokovaní a závery z týchto konferencií boli prednesené na troch celoslovenských seminároch, uskutočnených 26.4.1996, 7.11. 1997 a 11.5.2000, o ktorých komisia vypracovala 3 zborníky.

- Komisia bola spoluorganizátorom konferencie s medzinárodnou účasťou na tému: „Športové aktivity v súlade s trvalo udržateľným rozvojom v krajinách Strednej Európy“, ktorá sa uskutočnila na pôde Slovenskej agentúry pre životné prostredie dňa 10. mája 2002 v Banskej Bystrici z podnetu Komisie pre šport a životné prostredie Medzinárodného olympijského výboru. Na konferencii vystúpili zástupcovia z Maďarska, Talianska, Francúzska, Izraela a Slovenska.
- SAŽP a SOV vydali pri tejto príležitosti publikáciu „Staň sa majstrom životného prostredia“, ktorá je venovaná všetkým športovcom, ktorí chcú svojim konaním prispieť k ochrane životného prostredia a byť príkladom pre svojich následníkov a obdivovateľov.

Posudzovanie vplyvov na životné prostredie **Environmental Impact Assessment (EIA)** je považovaný za jeden z hlavných nástrojov medzinárodnej environmentálnej politiky na uskutočňovanie trvalo udržateľného rozvoja. V Slovenskej republike sa posudzovanie vplyvov na životné prostredie vykonáva od roku 1994, kedy vstúpil do platnosti zákon NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Vo vyspelých krajinách sa uplatňuje už takmer tri desaťročia. Účelom posudzovania vplyvov na životné prostredie je komplexné, odborné a verejné posúdenie vplyvov navrhovaných stavieb, zariadení a činností na životné prostredie pred rozhodnutím o ich povolení podľa osobitných predpisov. Posudzovanie vplyvov na životné prostredie pomáha investorom, projektantom, organizátorom environmentálne správny spôsobom:

- navrhnuť a umiestniť športové objekty a zariadenia,
- vytvoriť environmentálne normy /smernice/ pre podujatia,
- podporovať činnosť, metódy a technológie, ktoré znižujú negatívny dopad na životné prostredie,
- ochranu ekosystémov,
- zachovanie biologickej rozmanitosti,

- hospodárne využívať prírodné zdroje a energiu,
- zabráňovať škodlivinám a znečisteniu, minimalizovať odpad, triediť a recyklovať ho,
- podporovať dlhodobé nové ekonomické prístupy,
- environmentálne pôsobiť na pretekárov, činovníkov a divákov.

Environmentálne podujatia v SR

Jednou z najvydarenejších akcií, každoročne organizovaných už od roku 1997, je **Národný deň čistoty športovísk a rekreačných areálov v SR**, konaný pod patronátom Ministerstva životného prostredia SR a Ministerstva školstva SR. Jej doterajšie ročníky dokazujú úspešnosť.

Ročník	Rok	Zúčastnené organizácie	Účast' ľudí	Odpracované hodiny
Prvý	1998	724	104 492	305 523
Druhý	1999	607	171 721	413 728
Tretí	2000	529	164 800	513 706
Štvrtý	2001	2 011	250 650	733 781
Piaty	2002	848	115 087	338 848
Šiesty	2003	915	132 857	453 499
Siedmy	2004	200	53 204	152 302
Spolu		5834	992 811	2 911 387

Ďalším významným podujatím je dlhodobá výzva Slovenského olympijského výboru **Športovci na pomoc Tatrám** pre slovenských športovcov, funkcionárov a dobrovoľných aktivistov pomáhať Vysokým Tatrám, postihnutých veternou kalamitou 19. novembra 2004. Brigádnicí pomáhajú pri revitalizácii územia, čistení, úprave a odstraňovaní zbytkov drevnej hmoty z turistických chodníkov, športových areálov a zariadení, výsadbe nových drevín.

X. Budúcnosť olympizmu a olympijských hier

V modernom svete, ktorý je plný možností pre silných, ale ktorému súčasne hrozí aj úpadková slabosť, sa olympijská myšlienka môže stať školou ušľachtilého zmýšľania a morálnej čistoty, vytrvalosti a psychickej energie. Avšak pod podmienkou, že pojem cti a športovej nezištnosti budete neustále povznášať na rovnakú výšku ako svoje fyzické nadšenie. Budúcnosť závisí od vás!

Pierre de Coubertin

Návraty dopredu

Budúcnosť olympizmu a olympijských hier je v rukách súčasníkov, všetkých ľudí dobrej (olympijskej) vôle, ako to povedal svojho času P. de Coubertin.

Avšak oporu pre optimizmus a budúcnosť môžeme nájsť už v poučeníach z antiky. Uvedomelý grécky občan bol dobrovoľným produktom **cieľavedomej výchovy**, smerujúcej k formovaniu uvedomelých občanov, ochotných obetovať za vlasť aj život. Olympijské hry neboli chápané ako jednoúčelové sakrálna a športové slávnosti, ako číra súčasť zábavy, ale boli súčasťou a zároveň verejne prezentovaným vyvrcholením celého prepracovaného výchovného systému. Krása, zdravie a schopnosť brániť vlasť sa stali dôvodom rozvoja športu, kultivovaného hrami v Olympii.

Olympijské riziká

Vyššie storočný vývoj olympizmu, jeho hnutia a hier prinášal celý rad objektívnych problémov i subjektívnych omylov. Najnovšia etapa postmodernej či postindustriálnej spoločnosti prináša nové a nemalé hrozby, ohrozujúce nielen olympizmus, ale civilizáciu vôbec. Dnešná **postmoderná doba** prináša **nové úskalia** - relativizáciu tradičných hodnôt, jednostranný pragmatizmus, globalizáciu, terorizmus, športovú emigráciu so stratou vlasteneckého citenia, ekologické ohrozenie, rast deficitu pohybu, konzumný životný štýl, drogy, násilie. Kríza všeobecných hodnôt nachádza odraz v športe. Novovekí barbari sa volajú dis-

kriminácia, fanatizmus, neznášanlivosť, ale aj neúmeraná komercializácia OH či gigantizmus hier. Mnohí „barbari“ napadajú hnutie aj **znútra**, ako jeho členovia, či už otvorene alebo nepriamo a nevedomky. K rizikovým faktorom športu a olympizmu patria:

- jednostranný a konzumný štýl života,
- averzia k vrcholovému a profesionálnemu športu, ktoré svojím odcudzením ohrozujú podstatu športu ako zdroja zábavy, relaxu, súdržnosti a zdravia,
- doping, násilie, nečestnosť, preexponovaný kult športových hviezd,
- inštrumentálny postoj k telu a ohrozovanie zdravia,
- zneužívanie OH komercializáciou a mimošportové využívanie zisku z OH,
- prevaha „vážnosti nad hravosťou“, odraz krízy hodnôt v športe, nárast agresivnosti.

Prinajmenšom **diskutabilné fenomény** sú popri komercializácii (ktorá začlenením športu do trhovej ekonomiky prináša do športu potrebné finančné zdroje):

- sponzoring (popri podpore môže negatívne ovplyvňovať priebeh športových súťaží),
- preexponovaná medializácia v štýle bulváru,
- prehnaná osobná či politicko-národná prestíž,
- negatívny výchovný vzor vrcholových športovcov, ktorí porušujú zásady fair play.

Olympijské pozitíva

Na druhej strane je neodškriepiteľným faktom, že:

- myšlienky olympizmu dali športu väčší **humanitný a kultúrno-výchovný** zmysel, (športové aktivity prebiehajú v rámci pravidiel, ktoré vedú jeho účastníkov k etickému správaniu, k pestovaniu pevnej vôle, prekonávaniu ťažkostí, systematickej príprave, tolerantnému správaniu); dlhý by bol výpočet príkladov z histórie i súčasnosti svetového športu, potvrdzujúcich inšpirujúci vplyv takejto výchovy,

- prispeli k demokratizácii sveta,
- prispeli k propagácii a rozvoju športu (vrcholového, výkonnostného, rekreačného, diváckeho),
- prispeli k rozvoju športových vied a športového priemyslu,
- urýchlili rast športových odvetví, tréningových metód a medzinárodných kontaktov,
- presadzovali ideu mierovej koexistencie aj v čase najostrejšej „studenej“ vojny.

Toto je základný model, z ktorého vychádza aj koncepcia olympijskej výchovy. Veľkorysý zámer baróna Coubertina forsírovať šport ako prostriedok všeobecnej pedagogickej reformy zatiaľ nebol úplne zrealizovaný, treba ho však cieľavedome uskutočňovať, pretože negatívne tendencie sa dravo presadzujú.

Kritický pohľad a ...

Konfrontácia situácie dávneho gréckeho sveta so situáciou súčasného sveta na prahu 21. storočia vyznieva pre dnešnú realitu problémovo. Vývoj dospel nie k harmonickej, ale k **jednostrannej** podobe. Špecializácia a atomizácia dominujú, dôsledkom sú civilizačné choroby, frustrácie a sociálne konflikty. Aký je odraz v olympijskom hnutí?

1. **Absentuje koncepcia modernej podoby kalokagatie** a jej účinného pôsobenia, na rozporuplné tendencie globalizujúceho storočia, **svetový olympizmus nevie adekvátne reagovať**. Olympijské hnutie má svoje vlastné, v prvom rade športové ciele. No taká vplyvná inštitúcia - olympijské hry sú najvýznamnejšou, pravidelne sa opakujúcou udalosťou vôbec, pričom po masívnom skomercializovaní piatich kruhov je MOV mimoriadne bohatou organizáciou - musí vykazovať aj patričný podiel zodpovednosti za harmonickejší rozvoj planéty. Prvým počínom k náprave by mohlo byť zorganizovanie olympijského kongresu, ktorý by skontretizoval požiadavku modernej koncepcie kalokagatie a jej celosvetového výchovného pôsobenia. Člen MOV

Rakúšan von Schöller tento problém formuloval nasledovne (2000): „*Etická komisia namiesto toho, aby zaplnila ideologické vákuum, vypracovala iba etický kódex*“.

2. Za najväčšiu pliahu svetového športu je považovaný **doping**. Okrem tradičných nepovolených, zdraviu škodlivých preparátov v súčasnosti hrozí sofistikovaná podoba jeho genetického variantu. Nik iný, iba MOV, vďaka svojmu vplyvu a možnostiam môže byť iniciátorom a vedúcou účinnou silou v boji s týmto zlom. Aká je jeho efektívnosť? Keď lekár Rogge vystriedal v kresle šéfa najvyššieho športového orgánu diplomata Samarancha, existovala nádej, že môže nastať zásadný obrat. Po štyroch rokoch však treba jasne povedať: Ešte nenastal! Exemplárne príklady potierania užívania nedovolených prostriedkov by mali mimoriadne výchovný efekt v tých najširších súvislostiach. Lenže fraška v súvislosti s dlhodobým vyhybaním sa dopingovej kontroly dvojice gréckych šprintérov, olympijských medailistov, vrcholiaca fiktívnou haváriou na OH 2004, alebo nečinnosť v prípade odhalenia nového typu anabolického steroidu THG, či správa o snahe prezidenta MOV presvedčiť premiéra Berlusconiho zrušiť počas ZOH 2006 v Turíne prísne talianske antidopingové zákony, sú všetkým možným, len nie nasledovaniashodným príkladom zo strany MOV pri riešení tohto kardinálneho problému v súčasnom športe.

3. MOV s princípom samodopĺňania stále nie je typickou **demokratickou** štruktúrou. Vďaka svojej moci a bohatstvu potom ani neprekvapujú rôzne nekalé praktiky v jeho strede, napríklad podplácanie rozhodcov, či zatajovanie dopingových prípadov. Nezmieriteľný kritik MOV, britský publicista Andrew Jennings v polovici 90. rokov 20. storočia dokonca vyhlásil: „*Olympijské hnutie je bohatšie ako kedykoľvek predtým, no nikdy nebolo tak morálne zbankrotované ako teraz*“. Jennings ostro kritizoval predovšetkým kórejského podpredsedu MOV Un Yong Kima, ktorého Samaranch nazval svojou pravou rukou. Ukázalo sa, že in-

vestigatívny novinár mal pravdu. Kimovi dokázali podvod obrovských rozmerov, vylúčili ho z MOV a zavreli...Keď v roku 1999 prepukol najväčší olympijský korupčný škandál v súvislosti s ovplyvňovaním členov MOV pri voľbe dejiska ZOH 2002, olympijský víťaz v behu na lyžiach Nór Ulvang povedal: „Svetový šport potrebuje inú kultúru, v ktorej podplácanie nemá miesto. MOV treba rozpustiť. Olympijské hry môže kontrolovať OSN. MOV by mal byť otvorenou organizáciou športu s demokraticky volenými reprezentantmi a so sklenenou pokladnicou. V súčasnosti to tak nie je. Členovia MOV sú vyvolení, nie volení.“

... nové výzvy

Pred olympijským a športovým hnutím stoja v najbližšej budúcnosti nové úlohy a výzvy, vyžadujúce dôsledný postup a rešpektovanie etických hodnôt :

- treba znovu prehodnotiť pojmy šport, výkon, hierarchiu cieľov a úloh športu,
- športový výkon chápať ako výsledok dlhodobého procesu telesného a duševného rozvoja, ako radostné prežívanie, nie ako prostriedok na zhŕňanie medailí, bodov, gólov a sekúnd,
- aktívnu športovú činnosť ponímať ako nástroj kultivácie človeka a cez neho širokej spoločnosti,
- treba pokračovať v demokratizácii hnutia, predovšetkým samotného MOV.

Pri cieľavedomom úsilí môžu olympijské hry zostať najvýznamnejším svetovým festivalom športu, kultúry, umenia, mieru a priateľstva. Olympijská interpretácia športu zostáva aktuálna a zmysluplná, jej formy a prostriedky však treba hľadať a aktualizovať. Stále je reálna šanca zachovať olympijským hrám:

- špecifickosť duchovného obsahu,
- hlbšieho prepojenia na výchovu, kultúru a ochranu životného prostredia,
- humanizmus, internacionalizmus a univerzalizmus.

Pokus o zhrnutie

V súvislosti s olympijskými hrami možno iba súhlasiť so slovami „**Ktème eis aei**“ - poklad na večné časy! Áno, Olympia je pokladom, ktorý nám zanechali starovekí Gréci ako všeludský majetok. Pierre de Coubertin pri obnovení olympijských hier povedal: „Nemecko vynieslo na svetlo dňa trosky Olympie, prečo by Francúzsko nemohlo vzkriesiť jej starú slávu?“

My teraz dodajme, že vzkriesenú slávu by mali rozvíjať nielen čelní predstavitelia MOV či národných olympijských výborov a medzinárodných športových federácií, ale **všetci** radovi „robotníci“ olympijského hnutia vrátane rodičov, učiteľov, trénerov, športovcov, funkcionárov, lekárov, mediálnych pracovníkov. A existuje k tomu jedinečná univerzálna pomôcka - **osobný príklad**, založený na fundamente olympijských princípov.

Olympijské hnutie a jeho hry sa boria s nemalými problémami a ako to už v športe býva, nevieme, ako tento súboj dopadne. Novovekí nepriatelia sa volajú egoizmus, diskriminácia, fanatizmus, neznášanlivosť, ale aj komercializácia či gigantizmus hier.

Napriek všetkým týmto rizikám možno povedať, že aj keď sa plne nepodarilo naplniť olympijské ideály, stali sa olympijské hry trvalou a neodmysliteľnou súčasťou športového a kultúrneho života celého sveta.

XI. Olympijská výchova, jej formy a možnosti

Cieľom olympijského hnutia je prispievať k budovaniu mierového a lepšieho sveta výchovou mládeže prostredníctvom športu, vykonávanom bez akejkoľvek diskriminácie a v olympijskom duchu, ktorý si vyžaduje vzájomné porozumenie, ducha priateľstva, solidaritu a fair play.

Olympijská charta, Základné princípy

Zrod výchovy zvanej olympijská

Vhodným inštrumentom pri zavádzaní olympijskej filozofie do životnej praxe je olympijská výchova a jej prítlačlivé formy. **Cieľom** olympijskej výchovy je:

1. **identifikácia** poznatkov o olympizme,
2. **šírenie** olympijských poznatkov do **vnútra** i **mimo** olympijského hnutia.

Je dostatočne známe, že Pierra de Coubertina viedli k obnoveniu olympijských hier predovšetkým pedagogické ambície. Napríklad na VIII. Olympijskom kongrese 1925 v Prahe prehlásil: „Podľa mňa ... budúcnosť civilizácie závisí od toho, ktorým smerom pôjde výchova. (...) Terajšia výchova svojim tvrdohlavým omylom vohnala súčasné generácie do slepej uličky vyhranenej špecializácie. Tam ich čaká len tma a rozkol.“ A ešte jeden citát zo zmieneného kongresu: „Nadišla hodina vybudovať pedagogický chrám, ktorého architektúra by bola lepšie prispôsobená potrebám dneška. Športy sa vyvinuli v lone spoločnosti, ktorú vášeň peňazí ohrozuje hnilobou do špiku kostí.“

Šport považoval Coubertin za ideálny výchovný prostriedok, avšak za podmienok, že sa športová činnosť bude rozvíjať:

1. v duchu ideálov **kalokagatického súladu** telesnej a duševnej krásy,
2. na novovekom princípe **fair play**,
3. na všeobecných **etických** princípoch.

Pojmy olympizmus a výchova považoval Coubertin za takpovediac identické. Jeho životným cieľom bola **reforma**

školy a výchovy mládež - a nielen francúzskej - generácie. Bol presvedčený, že k vzniku nového mierového sveta možno dospieť hlbokou reformou výchovy.

Coubertin navštívil Anglicko, USA, Švédsko a Grécko, kde rozpoznal chrbtovú kosť výchovy - kalokagatiu. V Anglicku spoznal, aké dôležité miesto vo výchove mládež generácie tam zaujíma šport: pestuje zmysel pre osobnú zodpovednosť, fair súťaženie a priateľstvo. Anglická pedagogika zase spätne výchovu športom považovala za optimálnu pre prípravu „gentlemanov“ do nových životných podmienok.

Zároveň na svojich cestách zistil, že na sklonku 19. storočia sa šport ocitol aj vo veľkom nebezpečenstve. Na eliminovanie rozporov medzi prívržencami a odporcami športu sa zdal Coubertinovi vhodný iba jeden prostriedok - **založenie pravidelne sa opakujúcich medzinárodných súťaží**, čo znamenalo obnoviť olympijské hry.

Výchova a olympizmus

Všetko, čo sa odohráva v olympijskom hnutí, je **prepojené s výchovou**, každé negatívum pôsobí protivýchovne, je namierené proti ideálom olympizmu. Pritom treba podotknúť, že proti výchove nepôsobia len evidentné porušovanie fair play, škandály či prejavy korupcie, ale aj ignorovanie alebo formálne forsírovanie olympijskej výchovy. Olympijská výchova nemôže byť rezortnou úlohou pre vyčlenené zložky hnutia. Jej úspešnosť je podmienená cieľavedomým úsilím komplexného reťazca: športovec - rodina - škola - prostredie - tréneri a celé realizačné tímy - rozhodcovia - funkcionári - médiá - verejnosť (diváci). Strechu tejto budovy by mali tvoriť práve olympijské ideály a profesionálni i dobrovoľní činovníci olympijského hnutia.

Olympijská výchova sa odvíja od princípov výchovy v najširšom zmysle slova, ktorú charakterizuje:

- intencionálne dianie,
- jej ovplyvnenie procesom učenia,

- sociálna interakcia medzi nositeľmi rôl v rámci určitej inštitúcie,
- začlenenie do väčšieho spoločenského rámca v spojení s inými oblasťami (rodina, ekonomika),
- vo svojej didakticko-metodickej dimenzii zameranie na výber obsahu a na vyrovnanie sa s nimi.

Ak to pretransformujeme do **olympijskej** výchovy, potom to znamená, že olympijská výchova je proces:

- v ktorom zámerne, premyslene a cieľavedome pôsobíme vybranými pohybovými i nepohybovými prostriedkami na **všestraný** rozvoj osobnosti človeka, nie iba na rast jeho výkonov,
- v ktorom prebieha učenie, ktoré je racionálnym základom činnosti (i športovej),
- v ktorom kladieme na žiakov také pohybové i vedomostné požiadavky, aby mohli byť pri ich plnení:
 - úspešní,
 - aby mali z vykonávania činnosti - pohybovej i teoretickej - zážitok,
 - aby vedeli aký význam má vykonávaná činnosť a viesť ich pri tom k pravidelnosti v danej činnosti,
- v ktorom prebieha sociálny vzťah medzi telovýchovným pedagógom a objektom výchovy (dieťaťom, dospelým), kde je hlavným nástrojom pedagogická komunikácia (ktorou pedagóg môže motivovať, ale aj vyvolať averziu k rôznej činnosti),
- ktorého priebeh je začlenený najmä do škôl a iných vzdelávacích inštitúcií, do mimoškolského prostredia a samozrejme na pôdu SOV a SOA,
- ktorý má svoj špecifický pohybový i poznatkový obsah, vychádzajúci zo základného dokumentu olympijského hnutia - z Olympijskej charty.

Jedným z hlavných cieľov olympijskej výchovy je zapojenie čo najväčšieho počtu detí a mládeže, ale aj dospelých do športovo-pohybových aktivít a ich prostredníctvom pôsobiť na upevňovanie zdravia, zvyšovanie telesnej, po-

hybovej a športovej výkonnosti, na psychický, rozumový, morálny a sociálny rozvoj osobnosti. To znamená:

- Obnovovať fyzickú a duchovnú rovnováhu človeka, lebo v súčasných podmienkach sa jednostranne preferuje skôr intelektuálna stránka.
- Harmonizovať pomer medzi vrcholovým športom a športom pre všetkých, nechápať šport pre všetkých ako púhy servis pre vrcholový šport, ale ako nástroj individuálnej sebarealizácie každého jednotlivca.

Výchova športom prináša osobný i spoločenský prospech, lebo ani spásivňovanie väčšiny, ani elitársky šport menšiny nie je prospešný ani jednotlivcom, ani spoločnosti. V dejinách zatiaľ vždy platila rovnica, že úpadok spoločnosti bol sprevádzaný úpadkom športu pre všetkých. Evidujeme to aj v gréckej, ale hlavne v rímskej antickej spoločnosti - s rozvojom Rímskej ríše sa presadzovalo „umenie žiť poležiačky“, čiže žiť pasívne.

Od teórie k praxi

Doteraz v málo dostatočnej miere k príslušníkom olympijského hnutia prenikli závery **XII. Olympijského kongresu** z roku 1994, aby sa ako jeho členovia snažili o intenzívnejšiu podporu

- etických, kultúrnych a výchovných hodnôt olympizmu,
- presadzovanie priamej účasti na športových aktivitách, pretože aktívny šport podľa olympijských zásad **je osobitne významnou** formou výchovy.

Olympijskú výchovu, ktorá si kladie za cieľ všestraný rozvoj osobnosti a nie iba zlepšovanie športových výkonov, spojenú s aktívnym vykonávaním športu treba vytrvalo presadzovať predovšetkým:

- Na **školách** a iných vzdelávacích inštitúciách prostredníctvom športových, vedomostných a umeleckých súťaží, besied, relevantných publikácií. Bolo by však žiadúce zavádzať olympijskú výchovu priamo nielen

do hodín školskej telesnej výchovy, ale aj do ďalších vyučovacích predmetov, hlavne dejepisu, zemepisu a vlastivedy. To si však vyžaduje aj doplnenie profesionalnej prípravy pedagógov.

- Pri výchove **športovcov**, ktorú treba uskutočňovať v rámci olympijskej etiky. Športová príprava je predsa **výchovno-pedagogickým procesom**, v ktorom učenie, tréning, výchova a podávanie výkonu tvoria integrálnu jednotu. Vrcholový športovec by si mal uvedomiť, že je nielen výnimočným a slušne zarábajúcim talentom, ale aj diplomatom svojej krajiny a že by mal byť vzorom predovšetkým pre mládež. Pozitívne možno využiť aj profesionalizovanie športu, chápať ho ako perfekcionizmus, sebaaprekonávanie (víťazstvo nad sebou), zodpovednosť v riadiacej i aktívnej činnosti, súperenie v kvalite, krása a dramatickosť športových zápolení, vlastenectvo, racionálne využitie finančných a materiálnych podmienok.
- Olympijská výchova je aktuálna aj pre **priamych účastníkov OH a ZOH**, teda nielen pre športovcov, ale aj funkcionárov, realizačné tímy a všetkých členov výpravy, ale aj pre celú verejnosť.

Dôležité miesto pri olympijskej výchove patrí samozrejme rodičom, učiteľom, trénerom, funkcionárom, ale aj národným olympijským výborom a ich **národným olympijským akadémiám**.

Olympijská výchova v školách

Olympijské hry možno považovať za dôležitý prostriedok výchovy a vzdelávania na školách. Prof. N. Müller z Nemecka uvádza na to dva dôvody:

1. Olympijské hry sú súčasťou reálneho života, ktorý ovplyvňuje už deti v základných školách a dajú sa výchovne využiť.
2. Olympijské hry môžu byť využité na orientáciu na také hodnoty, ako sú entuziazmus, morálka, spoločenské

a etické hodnoty, skúsenosti a pocity, ktoré sú vytvorené zmysluplnými aktivitami.

Vychádzajúc z týchto a ďalších hodnôt olympizmu je potrebné, aby olympizmus bol súčasťou obsahu **učebných osnov** základných i stredných škôl a aby bol nezastupiteľnou súčasťou učebných osnov nielen telesnej výchovy, ale aj predmetov, v ktorých myšlienky olympizmu majú svoje miesto. Významný krok v propagácii olympijských myšlienok v školách sa na Slovensku urobil v rokoch 1995 - 1997, kedy sa do učebných osnov základných i stredných škôl dostala problematika olympizmu. Je na škodu veci, že táto téma je iba obsahom predmetu telesná výchova, v ostatných predmetoch zatiaľ absentuje.

Tak, ako sa nikto nenaučí plávať, ak bude počúvať iba prednášky o plávaní, podobne v našom prípade je možné žiakov vychovávať a vzdelávať **v rámci** vyučovacieho procesu i v rámci mimoškolskej činnosti žiakov. Okrem telesnej výchovy môžu na zavedení olympijskej výchovy do škôl participovať prakticky všetky vyučovacie predmety. Ako príklad uvádzame nasledovné predmety a témy:

- Dejepis - staroveké olympiády v kontexte s kultúrnym rozvojom starých Grékov, šport v stredoveku (rytier-ske turnaje), osobnosť baróna P. de Coubertina.
- Geografia - dejiská konania olympijských hier, ich demografické, klimatické podmienky, obyvateľstvo, regionálna geografia.
- Biológia - fauna, flóra v dejisku olympijských hier, biologické základy tréningového procesu, výživa športovca, doping.
- Materinský jazyk - športová terminológia, vznik nových názvov.
- Cudzí jazyk - komunikácia športovcov rôznych krajín, učenie sa cudzím jazykom.
- Výtvarná výchova - výtvarné stvárnenie športových udalostí.

V prípade telesnej výchovy navrhujeme rešpektovať

päť charakteristík olympijskej výchovy, ako ich uvádza Müller:

1. harmonický rozvoj osobnosti, súčasný rozvoj tela i ducha,
2. neustále zdokonaľovanie sa prostredníctvom vynikajúcich výkonov v športe - zážitok z úspechu nielen u vrcholových športovcov, ale pre všetkých i tých, ktorí majú ďaleko od vrcholových výkonov a i pre športovcov s telesným postihnutím, ale aj na poli vedeckom a umeleckom,
3. dodržiavanie etických princípov ako fair play, rovnoprávnosť, rešpektovanie súpera - rešpektovať pravidlá, správať sa spravodlivo,
4. ideál mieru a porozumenia medzi ľuďmi, čo prakticky znamená toleranciu a rešpekt - rešpektovať kultúrne špecifiká ostatných národov, záujmy ostatných ľudí,
5. emancipácia v a prostredníctvom športu - uplatnenie Coubertinovho „všetky športy pre všetkých“, rovnoprávnosť medzi športmi, rasami, pohlaviami.

Uvedených päť charakteristík v školskej praxi môžeme uplatňovať nasledovne:

1. v duchu kalokagatie sa nezameriavať iba na výkony v pohybovej oblasti, ale i na poznatky o jej potrebe, jej účinkoch na ľudský organizmus, na estetiku pohybového prejavu, spojenie pohybu s hudbou, umelecké vnímanie pohybu,
2. v súvislosti s rôznymi pohybovými predpokladmi jednotlivca zamerať sa nielen na dosahovanie maximálnych výkonov, ale aj na zážitok z vykonávanej činnosti, do pohybovej činnosti zapojiť nielen pohybovo nadanú populáciu, ale i menej nadaných jednotlivcov i osoby so zdravotným postihnutím, (v školskej telesnej výchove nám ako príklad môžu slúžiť hodiny integrovanej telesnej výchovy),
3. tieto vlastnosti presadzovať nielen pri vykonávaní rôznej pohybovej činnosti, ale preniesť ich aj do života jednotlivca,
4. vychádzať z vrodených predpokladov jednotlivca,

ktoré sú u každého jedinečné a neopakovateľné, či už sa jedná o schopnosti pohybové alebo intelektuálne, umelecké a pod.

Okrem povinnej telesnej výchovy, ktorá v súčasnosti v žiadnom prípade nestačí saturovať biologické potreby dieťaťa, je nevyhnutné pôsobenie na mládež i v **mimoškolských aktivitách**, kde sa telovýchovnému pedagógovi (učiteľovi, cvičiteľovi, trénerovi) núka množstvo foriem a prostriedkov olympijskej výchovy:

- V prvom rade sú to školské olympiády, do ktorých navrhujeme zaradiť okrem pohybových činností i súťaže vedomostné, literárne i výtvarné. Ako príklad môžeme uviesť Medzinárodný olympijský tábor detí, ktorý každé dva roky organizuje Slovenská olympijská akadémia pre žiakov základných škôl. V rámci tohto tábora po slávnostnom otvorení, ktorý je zjednodušenou kópiou otváracieho ceremoniálu olympijských hier (nástup družstiev, olympijská hymna, zapálenie olympijského ohňa, vztýčenie olympijskej vlajky, privítacie prejavy, sľub pretekárov i rozhodcov) absolvujú domáci účastníci finále vedomostnej súťaže o olympizme, všetci účastníci súťaže v netradičných športových disciplínach, ktoré sú primerané veku i rozdielnemu pohlaviu účastníkov. Všetci účastníci tábora sú zapojení i do výtvarnej súťaže so športovým mottom. S podobnou aktivitou sme sa stretli na príklade vedomostného kvízu v Holandsku, kde odpovede na otázky sa uskutočňujú na rôznych stanoviskách, medzi ktorými je potrebné vykonať presun určeným spôsobom a poradie jednotlivých stanovísk tvoria písmená slova olympijský.
- Veľmi úspešnou formou olympijskej výchovy sú pravidelne sa opakujúce vedomostné súťaže o olympizme pre základné, stredné a vysoké školy v SR. Žiaľ, okrem základných škôl sa nám zatiaľ v nich nepodarilo dôsledne uplatňovať myšlienku kalokagatie, teda spojiť rozumovú a športovú činnosť do jednej orga-

nizačnej formy. V súčasnej etape rozvoja informačno-komunikačných technológií a zavádzania internetu do škôl vidíme možnosti olympijskej výchovy aj využitím týchto prostriedkov.

Konkrétne ciele a úlohy olympijskej výchovy

Ciele a úlohy olympijskej výchovy možno rozdeliť do dvoch kategórií:

1. Všeobecné ciele:

- Akceptovanie olympijskej výchovy v **celom** olympijskom hnutí na Slovensku.
- Spájanie výchovnej práce s **priamou športovou aktivitou**.
- Spájanie športových podujatí s **kultúrnosťou a ochranou životného prostredia**.
- **Zvyšovanie prestíže** Ceny fair play, Ceny za olympijskú výchovu, ocenení MOV a SOV.
- Permanentné hľadanie **príťažlivých a efektívnych** foriem práce.
- Výraznejšie iniciovanie **umeleckých súťaží** s afinitou k myšlienkam olympizmu.
- Trvalé uplatňovanie olympijskej výchovy v **školskom** vyučovaní.
- Zavádzanie olympijskej výchovy do tréningového procesu, ktorý treba realizovať nielen ako technickú, ale ako **výchovno-vzdelávaciu** činnosť, ako aj do hodín školskej telesnej výchovy.
- Vypracovanie a dodržiavanie obsahu a formy olympijskej výchovy účastníkov OH a ZOH.
- Organizovanie **vedomostných súťaží** o olympizme.
- Skultúrňovanie medziľudských vzťahov v olympijskom a športovom hnutí SR.

2. Špecifické ciele: Školská mládež:

OBSAH	FORMY
• Osvojenie si základných pojmov (kalokagatia, fair play, olympizmus). • Vedomosti o olympizme a OH cez jednotlivé predmety (TV, jazyk a literatúra, hudobná a výtvarná výchova, dejepis, etická výchova, vlastiveda, zemepis a i.). • Konkrétne uplatňovanie olympijských zásad v školskom kolektive. • Vzťah k spolužiakom, umenie prehrávať, vôľa po sebazdokonaľovaní, česťnosť, priateľstvo.	• Aktívne športovanie v duchu fair play (BOD, Dni športu; triedne a školské súťaže). • Organizovanie triednych a školských OH vrátane ceremoniálov a pod. • Účasť na Národných dňoch čistoty. • Spájanie vedomostných, športových a kultúrnych súťaží (výtvarná a literárna činnosť). • Besedy s osobnosťami športu a olympizmu. • Olympijské tábory. • Mobilné akadémie.

Učitelia základných, stredných a vysokých škôl:

OBSAH	FORMY
• Poznanie princípov olympizmu a olympijskej výchovy, ich neformálne uplatňovanie v pedagogickom pôsobení. • Organizovanie vedomostných a športových súťaží žiakov. • Implementácia olympijskej tematiky do vyučovacích predmetov. • Zavádzanie olympijskej tematiky do písomných prác, prác ŠVOČ, ŠVK, diplomových a doktorandských prác. • Olympizmus ako vyučovací predmet na VŠ.	• Samoštúdium dostupnej literatúry. • Účasť na relevantných vzdelávacích podujatiach (semináre, sympóziá a pod.). • Vlastná športová činnosť. • Uplatňovanie osobného príkladu. • Vedenie hodín (najmä TV) v duchu olympizmu. • Udeľovanie Ceny za olympijskú výchovu pedagogickým pracovníkom. • Účasť so žiakmi na masových podujatiach SOV a jeho subjektov.

Športovci - olympionici:

OBSAH	FORMY
• Akceptovanie princípov fair play. • Akceptácia olympizmu ako životnej filozofie a štýlu života. • Akceptovanie zodpovednosti osobného príkladu ako výchovného vzoru a vyslanca krajiny.	• Akceptácia všestrannej výchovy cez tréningový proces ako proces výchovný. • Aktívna účasť na aktivitách olympijského hnutia (BOD, besedy s mládežou, Cena FP a pod.). • Jednorazové vedenia tréningov mládeže. • Poznávacie zájazdy do Olympie a múzea MOV.

Tréneri:

OBSAH	FORMY
- Forsírovanie športového tréningu ako pedagogického procesu (zodpovednosť za formovanie harmonického človeka ako výchovného vzoru). - Budovanie neformálneho vzťahu k olympijskej výchove. - Akceptovanie princípov fair play. - Akceptácia olympizmu ako životnej filozofie a štýlu života. - Akceptácia OH ako univerzálneho spoločenského javu, ktorý presahuje športové súťaženie.	- Znižovanie tlaku na dosahovanie úspechu. - Aktívna a angažovaná účasť na podujatiach výchovného charakteru (ceny fair play, súťaže detí a mládeže, príležitostné vedenie tréningovej jednotky detí a mládeže). - Vzdelávanie a samoštúdium olympijskej tematiky. - Poznávacie zájazdy do Olympie a múzea MOV. - Uplatňovanie osobného príkladu.

Funkcionári:

OBSAH	FORMY
- Poznanie princípov olympizmu (kalokagatia, FP, olympijská filozofia). - Akceptácia OH ako univerzálneho spoločenského javu, ktorý presahuje športové súťaženie. - Systematické vplyvanie na trénerov a športovcov, aby vychádzali z princípov olympizmu.	- Vlastná športová činnosť. - Uplatňovanie osobného príkladu. - Aktívna a angažovaná účasť na podujatiach výchovného charakteru (ceny fair play, súťaže detí a mládeže). - Sebavzdelávanie v oblasti olympizmu. - Poznávacie zájazdy do Olympie a múzea MOV. - Skultúrňovanie športového prostredia v súlade s ochranou životného prostredia.

Verejnosť:

OBSAH	FORMY
- Propagácia športu ako formatívneho výchovného fenoménu. - Propagácia olympizmu, jeho princípov a ideálov. - Propagácia pozitívnych príkladov. - Vyzdvihovanie Ceny FP. - Propagácia syntézy športových aktivít, ochrany životného prostredia a kultúrnosti.	- Relevantné prostriedky regionálnych i celoštátnych médií. - Oceňovanie žurnalistov a médií, ktoré sústavne propagujú olympizmus, zo strany SOV. - Využívanie hlásateľskej služby atraktívnymi prostriedkami (krátke kvízy, minisúťaže - vedomostné príp. športové a pod.).

Zhrnutie

Výchova nie je všemocná a boj za uskutočňovanie olympijských ideálov nikdy nemožno definitívne vyhrať, ale tento boj nikdy neslobodno vzdávať. Práve v nevzdávaní sa je **humánna podstata** človeka, športu a olympizmu, záruka pohybu vpred. Ľudský život nemá zmysel, ak rezignuje na prekonávanie prekážok. V tomto duchu znie Coubertinovo krédo, že **nie je dôležité víťaziť, ale čestne bojovať**. Čestne v prípade olympijskej výchovy znamená aj neustále.

Ak má byť však olympijská výchova **účinná**, mala by byť:

- Vecou **každého jedinca** v olympijskom hnutí - rodičov, pedagógov, trénerov, cvičiteľov i športových funkcionárov.
- **Presvedčivá**, neformálna a príťažlivá formami.
- Podporovaná a oceňovaná prinajmenšom morálne.

XII. Slovensko v olympijskom hnutí

Olympijské hry nie sú výsadou niektorej krajiny alebo rasy a nesmú byť nikdy monopolom niektorých skupín. Patria celému svetu. Všetky národy bez výnimky majú v nich mať rovnaké práva. **Pierre de Coubertin**

Na úvod trochu histórie

V ére novovekého olympizmu žili Slováci v **troch** rôznych štátoch a v rozdielnych politických systémoch - od postfeudálnej spoločnosti cez totalitné režimy až po demokratický systém:

- V Uhorskom, resp. Rakúsko-Uhorskom štáte - do roku 1918.
- V Československej republike - 1918 - 1939 (demokratickej), 1945 - 1948 (tzv. ľudovodemokratickej), 1948 - 1989 (socialistickej - totalitnej), 1989 - 1992 (demokratickej).
- V Slovenskej republike 1939 - 1945 (totalitnej), od r. 1993 (demokratickej).

Štátnopolitická determinovanosť ovplyvňovala aj charakter športového hnutia o postavenie národného olympijského výboru, či už Uhorského, Československého (ČSOV) alebo Slovenského (SOV).

Pod uhorskou zástavou

Moderný šport prenikal na územie Slovenska od 60. rokov 19. storočia, takže Slovensko vstúpilo do olympijského hnutia hneď pri jeho zrode, hoci s podstatne menším podielom, než vládnuce národy monarchie - Rakúšania a Maďari, ale aj ako Česi, hoci tí takisto neboli vládúcim národom. Lenže v rakúskej časti monarchie germanizácia nenabrala nikdy taký ostrý kurz ako **maďarizácia** v Uhorsku po roku 1867. Jej snahou bolo neľútostné úsilie asimilovať všetky nemaďarské národnosti, žijúce vo vtedajšom Uhorsku a vytvoriť jednonárodný uhorský, t. j. maďarský štát.

Športové spolky a únie preto vznikali na báze násilnej maďarizácie, takže na území Slovenska nemohli existovať slovenské športové subjekty, Slovenský olympijský výbor nevynímajúc. Zato hospodársky a kultúrne vyspelejší český národ v podmienkach miernejšieho nacionálneho útla-ku si dokázal vybojovať medzinárodnú **športovú** samostatnosť, čo sa prejavilo existenciou Českého olympijského výboru (ČOV - zal. 1899) a samostatnou účasťou na OH 1900, 1908 a 1912. Predseda ČOV Jiří Guth (neskôr prijal meno Jarkovský) bol členom MOV od jeho vzniku až do svojej smrti v r. 1943.

Na zasadnutí MOV, ktoré sa konalo v roku 1911 v Budapešti, predložil rakúsky NOV návrh, aby v budúcnosti vystupovala na OH **jednotná** rakúsko-uhorská delegácia, a nie samostatná maďarská (uhorská) a už vôbec nie česká výprava. Maďarský olympijský výbor však nesúhlasil a obhájal svoju samostatnosť, ktorú inak odopieral iným národom Uhorska. Jedným z jeho argumentov bola paralelná existencia Českého olympijského výboru.

Slovensko tak participovalo na olympijskom hnutí iba prostredníctvom športovcov - olympionikov zo Slovenska, ktorí reprezentovali Uhorsko (nie súčasné Maďarsko). Olympionici pôvodom zo Slovenska vyrastali v hungarofilnom (maďarskom) prostredí, kde išli za štúdiom, prácou i športom. Kto sa chcel uplatniť na medzinárodnej olympijskej scéne, musel športovať v maďarských kluboch a maďarskosť rešpektovať.

Josef Rössler (1869-1933), člen ČOV, intervenoval u Pierra de Coubertina ako predsedu MOV v prospech účasti slovanských národov Rakúsko-Uhorska, vrátane Slovákov na OH. Avšak táto snaha narážala na nezáujem v zahraničí a na odpor rakúsko-uhorských úradov.

Samostatné olympijské hnutie na Slovensku nebolo možné. Slovenské olympijské dejiny sú teda súčasťou uhorských dejín a olympionici z dnešného územia Slovenska boli ich aktívnymi spolutvorcami. Z územia dnešného Slovenska na OH 1896-1912 za Uhorsko zúčastnilo vyše 20 olympionikov. Súťažili v 8 športoch (atletike, gymnastike, plávaní, športovej streľbe, šerme, zápasení, tenise, vodnom póle). V 33 olympijských disciplínach štartovali z územia Slovenska pretekári z PTE Bratislava (Drubina, Jankovich, Ješina, Luntzer) a z KAC Košice (Kmetykó-Aradi, Szobota, Holecsek), ostatní olympionici štartovali za kluby v Budapešti. Ich športová príprava sa diala aj v školách na území Slovenska (Bratislava, Trnava, Banská Štiavnica, Levice, Košice, Prešov).

Podľa údajov švédskeho olympijského štatistika R. Magnussona, člena AFIS (Medzinárodného združenia atletických štatistikov) len vo výprave na OH 1912 bolo nominovaných okrem všeobecne známych športovcov 6 ďalších rodákov zo Slovenska, poľažne jeho obyvatelia: Miklós Nagy Peter Fülle, Pál Antal (všetci Košice), Vilmos Zöldi (Prešov), Géza Pogány (Bratislava).

Po vzniku ČSR väčšina olympionikov ostala na území Maďarska, za ktoré štartovali aj na OH, napr. Ján Wenk, Sándor Prokopp, Béla Kehrling (OH 1924), István

Déván (ZOH 1924). Na území ČSR dočasne zostal Mór Kóczán a na OH 1924 štartoval za ČSR v hode oštepom. František Szobota bol trénerom a funkcionárom KAC Košice.

Najmenej 32 olympionikov narodených na Slovensku (z toho 3 ženy) súťažili po roku 1918 na OH za Maďarsko, z toho dvaja v umeleckých súťažiach. A naopak, niektorí športovci narodení v Maďarsku štartovali na OH za ČSR.

O konkrétnom účinkovaní slovenských rodákov v uhorskej ére hovoria nasledovné tabuľky:

• Medailisti

I. miesto	OH	Meno, rodisko, šport	športová disciplína
	1904	Halmay Zoltán - plávanie (18.6.1881 Vysoká pri Morave - 20.5.1956 Budapešť)	50 y v. sp. 100 y v. sp.
	1912	Prokopp Sándor - športová strelba (7.5.1887 Košice - 4.11.1964 Budapešť)	voj. puška na 300 m
II. miesto	1900	Halmay Zoltán - plávanie	200 m v. sp. 4000 m v. sp.
	1908	Halmay Zoltán - plávanie	100m v.sp. 4 x 200 m v.sp.
	1908	Zulawsky Béla - šerm (23.10.1869 Trebišov - 24.10.1914 Sarajevo)	šerm šablou jedn.
	1912	Kmetykó-Aradi Lajos - šp. gymnastika (22.3.1884 Košice - 4.1.1952 Budapešť)	družstvá
III. miesto	1896	Szokol Alojz - atletika (19.6.1871 Hronec - 9.9.1932 Bernecebaráti)	100 m
	1900	Halmay Zoltán - plávanie	100 m v. sp.
	1912	Kóczán Mór (pseud. Kovács Miklós) - atlet. (8.1.1887 Kocs-30.7.1972 Alsógöd)	hod oštepom

• Ostatní účastníci:

OH	Meno, rodisko, šport	Výsledky
1896	Szokol Alojz - atletika	trojskok: 4. miesto 100 m prek.: nekv. sa do finále
1900	Speidl Zoltán - atletika (17.3.1880 Lučenec - 3.7.1917 Budapešť)	800 m: 5. miesto
1908	Drubina Štefan - atletika (17.8.1884 Bratislava - ?)	chôdza 3 500 m: nekv. sa do finále
	Jesina František - atletika (19.8.1887 Trnava - ?)	hod diskom: nekv. sa do finále hod oštepom: nekv. sa do finále
	Kóczán Mór - atletika	hod diskom: nekv. sa do finále
	Luntzer Juraj - atletika, zápas (23.8.1886 Bratislava - 1942 Sedmohradsko)	hod oštepom: nekv. sa do finále vrh guľou: nekv. sa do finále hod diskom: 6. miesto hod oštepom: nekv. sa do finále
	Prokopp Sándor - šport. strelba	kl. zápas: nekv. sa do finále
	Zulawsky Béla - šerm	ľubovoľná zbraň: 43. miesto šerm fleuretom: nekv. sa do finále
1912	Déván István - atletika (4.11.1890 Bratislava - 20.4.1977 Kempten, Nemecko)	200 m: nekv. sa do finále 400 m: nekv. sa do finále 4 x 400 m: nekv. sa do finále
	Drubina Štefan - atletika	chôdza 0 km: diskvalifikovaný
	Facinek-Forgács Ferenc - atletika (25.9.1891 Bratislava - ?)	800m: nekv. sa do finále 1 500 m: nekv. sa do finále
	Jankovich Štefan - atletika (17.10.1889 Bratislava- 21.2.1979 Budapešť)	100m: nekv. sa do finále 4x100m: nekv. sa do finále
	Haluzsinszky Jozef - atletika (12.1.1886 Viedeň - ?)	skok do výšky: nekv. sa do finále
	Holecsek Ernest - atletika	skok do výšky z miesta: nekv. sa do finále
	Kehrling Béla - tenis (25.1.1891 Spišská Sobota - 26.4.1937 Budapešť)	nekv. sa do finále
	Kobulsky Karol - atletika (28.9.1887 Prešov - 31.12.1970 Budapešť)	hod diskom obojruč: nekv. sa do finále hod diskom: nekv. sa do finále
	Luntzer Juraj - atletika	hod diskom obojruč: nekv. sa do finále hod diskom: nekv. sa do finále

Szobota František - atletika (30.8.1891 Košice-10.1.1939 Levoča)	100 m: nekv. sa do finále 4 x 100m: nekv. sa do finále
Wardener Iván - atletika (1.12.1889 Solivar-Bardejov-15.7.1930 Miskolc)	skok do výšky: 9.miesto
Wenk János - plávanie (24.4.1894 Čadca - 17.10.1962 Budapešť)	100 m znak: nekv. sa do finále 4 x 200m: vo finále eštaroval
Zulawszky Béla - šerm	vodné pólo: 5.miesto šerm šablou: nekv. sa do finále šerm fleuretom: nekv. sa do finále

V medzivojnovom Československu (1918 - 1939)

Československo sa vytvorilo ako štát, ktorý napriek ideológii **čechoslovakizmu** (hovoriacej o jednotnom československom národe a popierajúcom národnú samobytnosť Slovákov) garantoval nielen zachovanie existencie slovenského národa, ale aj jeho všestranný rozvoj, vrátane telovýchovného a športového hnutia. Konečne mohli vzniknúť športové subjekty na národnej báze a možno hovoriť o **samostatnom slovenskom** športovom hnutí. A to aj napriek tomu, že v ČSOV (obnovený 31.10.1918, štátom uznaný 13. 6. 1919) Slováci až do roku 1947 chýbali. Taktiež treba konštatovať, že slovenský šport kvantitatívne aj kvalitatívne zaostával za všestranne vyspelejšími českými krajinami.

Je preto logické, že slovenskí športovci získali na OH a ZOH iba dve strieborné medaily (**M. Pálffyová, J. Herda**) a v olympijských výpravách ČSR mali minimálne zastúpenie, ako o tom svedčí nasledovná tabuľka.

OH / ZOH	Meno, šport	Výsledky
OH 1924	Bárta Alexander - šerm	družstvo šabla: 4. miesto
	Koczán Mór - atletika	hod oštepom: nekv. sa do finále
	Kucsera Mikuláš - atletika	skok do výšky: nekv. sa do finále
	Neményi Vojtech - vodné pólo	družstvo: nekv. sa do finále
OH 1928	Koščák Jozef - atletika	5 000 m: nekv. sa do finále
	Schmuck Michal - vodné pólo	družstvo: nekv. sa do finále
	Steiner Pavol - vodné pólo	družstvo: nekv. sa do finále

OH 1932	Engel Andrej - atletika	100 m: nekv. sa do finále 200 m: nekv. sa do finále
ZOH 1936	Michalák Lukáš - lyžovanie	beh na 18 km: 10. miesto beh na 50 km: diskv. 4 x 10 km: 5. miesto
	Troják Ladislav - ľadový hokej	družstvo: 4. miesto
OH 1936	Barač Valér - atletika	vrh guľou: nekv. sa do finále hod diskom: nekv. sa do finále
	Benedik Jozef - šerm	družstvo šabla: nekv. sa do finále
	Herda Jozef - zápas	kl. zápas do 68 kg: 2. miesto
	Kus Rudolf - box	ťažká hmotnosť: nekv. sa do finále
	Maľa Pavol - atletika	hod oštepom: nekv. sa do finále
	Pálffyová Matilda - šp. gymn.	družstvo: 2. miesto
	Schieferová Margaréta - atletika	hod diskom: 12. miesto
	Schmuck Michal - vodné pólo	družstvo: nekv. sa do finále
	Takáč Ján - atletika	maratón: 21. miesto

Roky prvej SR (1939 - 1945)

V marci 1939 za výdatnej podpory nacistického Nemcka vznikla Slovenská republika ako formálne nezávislý štát **totalitného** režimu s vládou jednej strany - HSLS (Hlinkovej slovenskej ľudovej strany). Tá si podriadila nielen verejný život, ale aj celé telovýchovné hnutie zriadením jedinej organizácie **Hlinkova garda** (HG), ale šport si uchoval svoju samostatnosť. Dňa 18. 6. 1939 vznikol **Slovenský olympijský výbor** (v apríli 1943 bol Český OV „dobrovoľne“ rozpustený). Za predsedu bol zvolený MUDr. Gejza Rehák a po jeho smrti JUDr. Jozef Terlanda, ale činnosť SOV - podobne ako celého olympijského hnutia - bola obmedzená druhou svetovou vojnou na minimum. SOV oboslal výpravu na Nemeckom organizované ZOH 1940 do Garmisch-Partenkirchenu (MOV tieto hry za oficiálne nikdy neuznal), avšak koncom roku 1940 prerušil svoju činnosť.

Opäť v Československu (1945 - 1992)

Vývoj po druhej svetovej vojne možno periodizovať do troch etáp:

1. 1945 - 1948

- Ide o obdobie **čiasťočnej demokracie** a vlády tzv. Národného frontu, pozostávajúceho z komunistických strán (KSČ a KSS) a zo 4 tzv. občianskych strán, ktoré nesmeli vyvíjať opozičnú činnosť, kým ostatné strany boli zakázané. Tento systém bol predzvesťou komunistickej totality po februári 1948. V športovom hnutí prebiehal zápas o jeho demokratickú podobu, založenú na existencii spolkov ako občianskych združení. Komunisti a ich prívrženci presadzovali jedinu telovýchovnú a športovú organizáciu podľa vzoru Sovietskeho zväzu. Hneď po obnovení Československa bol obnovený aj ČSOV, ale bez slovenskej účasti. Po zložitých rokovaniach v dôsledku legislatívnych nejasností boli napokon niektorí členovia bývalého SOV kooptovaní do riadiaceho orgánu ČSOV v roku 1947.

2. 1948 - 1989

- Toto obdobie negatívne ovplyvňovala studená vojna - mocenský zápas medzi západnými krajinami a komunistickým blokom na čele s bývalým ZSSR. Studená vojna výrazne poznačila aj olympijské hnutie, pretože športové súťaženie sa **politicky** zneužívalo na propagáciu politického systému. Zákonitým negatívnym dôsledkom bol **bojkot OH** 1976 v Montreale zo strany afrických štátov, OH 1980 v Moskve zo strany USA a ďalších vyspelých krajín, bojkot OH 1984 v Los Angeles socialistickým blokom na čele so ZSSR. V ČSR moc uzurpovala Komunistická strana Československa, ktorá si prostredníctvom **jedinej** masovej organizácie podriadila aj športové hnutie. ČSOV stratil právnu subjektivitu a v socialistickom športovom hnutí mal len formálne postavenie. Významným úspechom na poli športovej a olympijskej diplomacie bolo zvolenie

Vladimíra Černušáka za člena MOV (1981 - 2002).

3. 1989 - 1992

- Po páde totalitného režimu v roku 1989 bol obnovený **demokratický** systém a Československá socialistická republika (ČSSR) bola premenovaná na Československú federatívnu republiku. Otázka riešenia česko - slovenských vzťahov sa vyriešila konštituovaním dvoch samostatných republík od 1. januára 1993. Dňa 25. 4. 1990 sa konalo ustanovujúce zasadanie už samostatného ČSOV, ktoré za predsedu zvolilo Věru Čáslavskú, najúspešnejšiu československú olympioničku, v rokoch tzv. normalizácie perzekvovanú za jej politické postoje. Výrazom slovenských športových ambícií na olympijskej úrovni bolo vytvorenie **Olympijskej spoločnosti Slovenska** (OSS) dňa 6. 4. 1990 (zanikla 28. 1. 1995).

Slovenský šport naďalej kvantitatívne aj kvalitatívne za českým zaostával, ale podiel slovenských športovcov na olympijskej reprezentácii ČSR postupne narastal. Na olympijských hrách v tomto období štartovalo 390 športovcov zo Slovenska (z toho na ZOH 87). Uvedme si v prehľade aspoň zoznam medailistov:

Miesto	OH/ZOH	Meno, šport	Disciplína
I. miesto	OH 1948	Július Torma - box	welterová hmotnosť
	OH 1952	Ján Zachara - box	perová hmotnosť
	OH 1960	Pavol Schmidt - veslovanie	dvojskif (s V. Kozákom)
	ZOH 1972	Ondrej Nepela - krasokorčuľovanie	súťaž jednotlivcov
	OH 1976	Anton Tkáč - cyklistika dráhová	šprint
	OH 1980	František Kunzo, Stanislav Semaň - futbal	
	OH 1988	Jozef Pribilinec - atletika	chôdza na 20 km
	OH 1988	Miloš Mečíř - tenis	dvojhra
II. miesto	ZOH 1964	Karol Divín - krasokorčuľovanie	súťaž jednotlivcov
	OH 1964	Bohumil Golian, Jozef Labuda - volejbal	
	OH 1964	Ludovít Cvetler, Ján Geleta, Vojtech Masný, Štefan Matlák, Ivan Mráz, František Schmucker, Anton Švajlen, Anton Urban, Vladimír Weiss - futbal	

	OH 1964	Mária Krajčírová-Némethová - športová gymnastika	súťaž družstiev
	ZOH 1968	Vladimír Dzurilla, Jozef Golonka - ľadový hokej	
	OH 1968	Mária Krajčírová-Némethová - športová gymnastika	súťaž družstiev
	OH 1972	Vincent Lafko, Andrej Lukošik, Peter Pospíšil - hádzaná	
	ZOH 1976	Pavol Svitana - ľadový hokej	(nehrajúci náhradník)
	OH 1980	Imrich Bugár - atletika	hod diskom
		Iveta Šrámková-Hritzová, Viera Podhányiová-Jakabová, Alena Kyselícová-Majzlíková - pozemný hokej	
	ZOH 1984	Gabriela Sekajová-Svobodová - lyžovanie	členka štafety 4 x 5 km
	ZOH 1984	Igor Liba, Vincent Lukáč, Dušan Pašek, Dárus Rusnák - ľadový hokej	
III. miesto	OH 1952	Mikuláš Athanasov - zápas	hmotnosť do 67 kg
	ZOH 1964	Vladimír Dzurilla, František Gregor, Jozef Golonka - ľadový hokej	
	OH 1964	Július Toček - veslovanie	osemveslice
	ZOH 1972	Vladimír Dzurilla, Rudolf Tajcnár - ľadový hokej	
	OH 1972	Eva Šuranová-Kucmanová - atletika	skok do diaľky
	OH 1980	Ján Franek - box	ľahká hmotnosť
	OH 1980	Dan Karabín - zápas	welterová hmotnosť
	OH 1980	Július Strnisko - zápas	ťažká hmotnosť
	OH 1980	Dušan Poliačik - vzpieranie	hmotnosť do 82,5 kg
	OH 1980	Michal Klasa - cyklistika	cestné preteky družstiev
	ZOH 1984	Jozef Sabovčík - krasokorčuľovanie	súťaž jednotlivcov
	OH 1988	Miloš Mečíř - tenis	štvorhra
	OH 1988	Jozef Lohyňa - zápas (voľný štýl)	hmotnosť do 82 kg
	ZOH 1992	Jaromír Dragan, Igor Liba, Róbert Švehla, Peter Veselovský - ľadový hokej	

V demokratickej Slovenskej republike

Zániku ČSFR a vzniku Slovenskej republiky (1. 1. 1993) predchádzalo založenie **samostatného SOV** dňa 19. 12. 1992 (samostatný ČOV vznikol 21. 12. 1992 a predsedníč-

kou sa stala V. Čáslavská). Za predsedu SOV bol zvolený prof. **V. Černušák**, ktorého v tejto funkcii roku 1999 vystriedal **František Chmelár**. V dňoch 14. - 15. 5. 1993 bol SOV v Oslo prijatý za riadneho člena Európskych OV, za riadneho člena MOV bol prijatý na 101. zasadnutí MOV v Monaku 24. 9. 1993.

Slovenský olympijský výbor neobmedzuje svoju činnosť iba na zabezpečenie účasti na OH a ZOH. Vo svojich stanovách má zakotvené, že poslaním SOV je rozvíjať a šíriť olympijské ideály a tak **prispievať** k výchove v duchu vzájomného porozumenia a priateľstva. Okrem iného podporuje a organizuje aj vzdelávacie, **výchovné**, osvetové a spoločenské aktivity.

Dôležitú úlohu vo výchove plní **Slovenská olympijská akadémia** (SOA), ktorá sa venuje vedeckej, študijnej, kultúrnej, informačnej, propagačnej a výchovnej činnosti, ako aj šíreniu olympijskej filozofie a olympijských ideálov. Činnosti SOA (zal. 1993) predchádzala činnosť **Česko-slovenskej olympijskej akadémie** (ČSOA), založenej v r. 1987. Jej prvým predsedom bol V. Černušák. V rokoch 1990-1992 počas federalizovaného Česko - Slovenska sa ČSOA symetricky rozdelila na Českú a **Slovenskú radu ČSOA**. Nová SOA ako zložka OSS vznikla 12. júna 1993 (predsedom do roku 1995 bol P. Glesk, potom J. Grexa) a okrem tradičných foriem práce - (prednášky, semináre, vedecký výskum) rozšírila činnosť o nové aktivity: vydávanie publikácií, poriadanie výstav v spolupráci s Múzeom TK, vedomostné súťaže o olympizme na všetkých druhoch škôl, od roku 1994 Medzinárodný olympijský tábor detí (od r. 1998 každý nepárny rok), medzinárodné sympóziá, poznávacie zájazdy po dejiskách OH, presadzovanie olympijskej tematiky do učebných osnov, spolupráca s NOA ČR, Rakúska, Maďarska, Rumunska, Slovinska, Poľska, účasť na akciách poriadaných MOA.

Slovenská štátna vlajka premiérovo zaviala na ZOH 1994 v Lillehammeri, kde SR vyslala 69 športovcov. Na

letnej premiére v Atlante na OH 1996 štartovalo zo Slovenska 71 olympionikov, na ZOH 1998 v Nagane ich bolo 47, na OH v Sydney 112, na ZOH 2002 v Salt Lake City 50 a v Aténach na OH 2004 65. Žiaľ, atlét Milan Haborák bol z výpravy vylúčený pre pozitívny dopingový nález.

Vzhľadom na vysoký počet športovcov v olympijských súťažiach si zrekapitulujme len medailové umiestnenia našich športovcov:

Miesto	OH	Meno, šport	Disciplína
I. miesto	1996	Michal Martikán - kanoistika, vodný slalom	C1
	2000	Peter a Pavol Hochschornerovci - kanoistika, vodný slalom	C2
	2004	Peter a Pavol Hochschornerovci - kanoistika, vodný slalom	C2
	2004	Elena Kaliská - kanoistika, vodný slalom	K1
II. miesto	1996	Slavomír Kňazovický - kanoistika, rýchlostná kanoistika	C1 500 m
	2000	Martina Moravcová - plávanie	200 m voľný spôsob
	2000	Martina Moravcová - plávanie	100 m motýlik
		Michal Martikán - kanoistika, vodný slalom	C1
	2004	Michal Martikán - kanoistika, vodný slalom	C1
	2004	Jozef Krnáč - džudo	hmotnosť do 66 kg
	2006	Radoslav Židek - snoubordkross	
III. miesto	1996	Jozef Gönci - športová strelba	ľubovoľná malokalibrovka 60
	2000	Juraj Minčík - kanoistika, vodný slalom	C1
	2004	Jozef Gönci - športová strelba	vzduchová puška 60
	2004	Juraj Bača, Michal Risdorfer, Richard Risdorfer, Erik Vlček - rýchlostná kanoistika	K4

Pramene a použitá literatúra

- ARCHÍV Slovenského olympijského výboru, Bratislava. www.olympic.sk
- STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV, fond ČSOV, Praha.
- COUBERTIN, Pierre: Olympijské paměti. Olympia Praha 1977.
- DRENKO, J.: Najstarší údaj o olympizme v Uhorsku. In: Zborník SOA 6. 2002. Bratislava: SOV, SOA 2003.
- DRENKO, J.: Znovu objavení olympionici. In: Zborník SOA 6. 2002. Bratislava: SOV, SOA 2003.
- DRENKO, J.: Uhorsko v olympijskom hnutí. Lučenec: VVS - SOA 2005.
- GREXA, Ján: Podiel športu na humanizácii jednotlivca a spoločnosti v historickom vývoji. In: Športová humanistika '98. Zborník referátov z vedeckej konferencie „Vedecké a edukatívne problémy rozvoja športovej humanistiky“. Bratislava 1998.
- GREXA, J.: Humánnosť športu a športová humanistika. In: Humanitní základy kinantropologických studií. Olomouc 2001.
- GREXA, J.: Lesk a bieda Olympu. In: História: revue o dejinách spoločnosti. 1, 2001, č. 6.
- GREXA, J.: Olympijská výchova v školách - naivita alebo realita? In: Perspektívy školskej telesnej výchovy a športu pre všetkých v SR. Bratislava 2001.
- GREXA, J. a kol.: Olympijské hnutie na Slovensku. Bratislava: 1996.
- GREXA, J.: Olympizmus a olympijské hry. Bratislava: 2001.
- GRUPE, O.: Sport und kultur. Osnabrück 1987.
- HODAN, B.: Tělesná kultura - sociokulturní fenomén: východiska a vztahy. FTK Olomouc 2000.
- HOHLER, Vilém - KÖSSL, Jiří: Sport v umění. Olympia Praha 1989.
- HRČKA, J.: K súčasným výchovným tendenciám v olympizme. In: Zborník SOA č. 2. Bratislava, SOV, SOA, 1998.
- HUIZINGA, Johan: Homo ludens, MF Praha 1971.
- KAISER, A., KAISEROVÁ, R.: Učebnica pedagogiky. Bratislava: SPN, 1993.
- KAPITOLY zo života a diela Pierra de Coubertina. Bratislava: SOV, 2003. Preložil F. Seman.
- KOL.: Magyarok az olimpiai játékok 1896-2000. Budapest: MOB 2000.
- KÖSSL, J. - KROUTIL, F. a kol.: Malá encyklopedie olympijských her. Praha: 1981.
- MÜLLER, N.: Olympizmus a olympijská výchova. In: Zborník SOA č. 3, Bratislava, SOV, SOA, 2000.

- NEVEZIOVÁ, Paulína: Umelecké súťaže na olympijských hrách. In: Zborník SOA, 2, 1999.
- OLYMPIJSKÁ CHARTA. SOV Bratislava 2000.
- PROCHÁZKA, Karel: Olympijská kronika II. 1894 - 1994. Praha 1994.
- SEKOT, Aleš: Vrcholový sport: Otazníky a výkřičníky. In: Športová humanistika v systéme štúdia športových pedagógov. Zborník referátov z medzinárodnej konferencie. FTVŠ UK Bratislava 2003.
- SÝKORA, František a kol.: Telesná výchova a šport. Terminologický a výkladový slovník. Bratislava 1995.
- ŠPORT A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE - trvalo udržateľný rozvoj - Bratislava 2001.
- URBÁNEK, Vít: Úloha telesné kultury v konzumní společnosti. In: Športová humanistika v systéme štúdia športových pedagógov. Zborník referátov z medzinárodnej konferencie. FTVŠ UK Bratislava 2003.

Prof. PhDr. Ján Grexa, PhD.

Prof. PhDr. Ján Grexa, PhD. (1941, Brezno) r. 1962 absolvoval vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte UK Bratislava (aprobácia slovenčina - dejepis), kde získal titul promovaneho historika.

Po pôsobení na SEŠ v Brezne v r. 1969 - 2006 pôsobil na UK Bratislava - Fakulta telesnej výchovy a športu, kde prednášal a viedol semináre z dejín športu, z olympizmu a z rétoriky.

V rokoch 1990 - 1991 bol dekanom fakulty, od r. 1991 viedol Katedru spoločenských vied, resp. Katedry športovej humanistiky.

V roku 1973 získal doktorát filozofie (Orol na Slovensku v rokoch 1918 - 1938), v roku 1980 obhájil kandidátsku dizertáciu (Dejiny telesnej výchovy na Slovensku do roku 1848), v roku 1990 bol habilitovaný za docenta vo vednom odbore národné dejiny a v roku 1998 bol vymenovaný za profesora.

Jeho vedecký prínos predstavujú prvovýskum a publikačné výstupy v oblasti dejín športu na území Slovenska v období feudalizmu, spracovanie dejín školskej telesnej výchovy na Slovensku, prehodnocovanie dejín športu na Slovensku po r. 1989. Spracoval aj dejiny olympijského hnutia na Slovensku a v Československu, kde vydal tri monografické práce.

Okrem vedeckej práce sa venuje aj publicistickej činnosti k aktuálnym spoločenským a politickým otázkam v periodickej tlači a elektronických médiách, ako aj literárnej práci, predovšetkým v oblasti humoru.

Ján Grexa je členom medzinárodnej organizácie ICOSH (International Committee for History of Sport and Physical Education), členom SOV a Slovenskej olympijskej akadémie, kde od roku 1995 zastáva funkciu predsedu.

V rokoch 1955 - 1968 aktívne hral volejbal za TJ Mostáreň Brezno a TJ Slávia Bratislava, ako aj futbal za TJ Mostáreň Brezno.

OLYMPIJSKÁ VÝCHOVA

ISBN 80-969522-0-X

